

HECASTUS
[Hecastus]

Naar de vertaling van Bernadette Verschelde
[licentiaatsthesis Gent 1981]

HECASTUS

van Macropedius,

een even stichtelijk als aangenaam toneelstuk, waarin iedere zondige mens wanneer hij plotseling door de dood wordt overvallen,¹ als in een spiegel kan zien, hoe hem door Christus na oprecht berouw over zijn zonden een zalige en zelfs blijde dood kan treffen.

Utrecht

Gedrukt door Herman van Borculo.²

Georgius Macropedius groet de heer Godfried van den Berghe, een uiterst bescheiden en niet minder geleerd man, de hooggeachte Deken van Eindhoven.³

Ik heb gehoord, weledele heer, van onze gemeenschappelijke vriend broeder Arnoldus,⁴ dat mijn kluchten al lang bij u in de smaak vielen. Daarom heb ik besloten ook iets van de ernstige stukken die het werk van mijn nachtelijke uren zijn,⁵ aan u op te dragen. Daar ben ik niet alleen door de innige vriendschap met uw deugdzaam ouders en hun weldaden aan mij en mijn familie toe gebracht, maar eveneens door de deugdzzaamheid en de fatsoenlijke omgang van u en uw broers toen u in ons legerkamp de letterkunde diende.

Aanvaard daarom dit eerbare en godvruchtige toneelstuk van mij, *Hecastus*. In de zomer van vorig jaar werd het onder luid applaus van de toeschouwers door mijn leerlingen opgevoerd en het is nu eindelijk op aandringen van vrienden uitgegeven. Als u het waardeert – en ik hoop dat u dat doet – geef het dan door aan mensen die mij welgezind zijn en verdedig het onmiddellijk tegen bijtende critici, als dat tenminste mogelijk is zonder ruzie te krijgen. Maar als u het afkeurt omdat u het *een afgezaagd verhaal* vindt,⁶ of van mening bent dat het u onwaardig is, dan mag u me van onbeschaamdheid betichten, met dien verstande dat u in alle bescheidenheid desalniettemin mijn vriendschap voor u inziet, al is het in een onbeduidend geschenk.

Gegroet, edele heer, en beschouw me als iemand die u zeer toegene-
gen is.

Utrecht, 31 maart 1539 na Christus' geboorte.

AAN DE WELWILLENDE LEZER,
voorwoord op *Hecastus*.

Nadat ik tien jaar geleden, als ik me niet vergis, mijn toneelstuk *Hecastus* had laten opvoeren en kort daarop aan de drukpers had toe-
vertrouwd, waren er veel mensen bij wie het stuk in elk opzicht in
de smaak viel, omdat zij de bedoeling ervan juist hadden beoor-
deeld; anderen ergerden zich aan sommige elementen in dit drama;
er waren er ook die het helemaal niet beviel, vooral omdat het zeke-
re dwalingen van onze tijd oogluikend scheen toe te laten en te
steunen. Hierbij ging het er vooral om, dat het stuk scheen te leren
en staande te houden dat de zonden worden vergeven zonder daden
van berouw (wat we satisfactie⁷ noemen) en zonder de sacramenten
van de kerk, alleen door geloof in Christus, door oprecht berouw en
vergeving van zonden, en dat iedereen vast moest geloven, dat hij
gered zou worden. Dit is volstrekt mijn opvatting niet en ik heb dit
nooit willen beweren, ook al kan het op het eerste gezicht, zoals men
zegt,⁸ zo overkomen bij sommige mensen die de bedoeling van het
stuk misschien niet juist beoordelen. Want als zij nauwkeurig had-
den gelet op de bedoeling van het stuk die ik in de inhoudsopgave
aanduidde, zouden zij wellicht anders geoordeeld hebben.

Ik heb namelijk in dit toneelstuk vooral willen tonen, hoe je moet
omgaan met iemand die na misdrijven en vergrijpen door een plot-
selinge dood overvallen of verrast wordt, en dan wanneer hij aan het
einde gekomen is, geen gelegenheid of tijd meer heeft voor de cano-
nieke boetedoening, om te voorkomen dat hij, door vrees en wan-
hoop gebroken sterft. Aan zo iemand moet je (volgens mij althans),
omdat hij binnenkort zal sterven, geen lichamelijke kwelling of an-
dere penitenties voor ogen stellen en opleggen, maar *bekering* of
verachting van zijn zonde en vast vertrouwen door eindelijk te gelo-
ven in Christus, die voor ons gestorven is.

Heel anders inderdaad zou ik, als het nodig was, iedere gezonde
mens die niet binnenkort dreigt te sterven, behandelen, als hij na
een misdadig leven volledig tot bezinning komt en uitermate be-

droefd is. Want voor de volmaakte bekering en verzoening van de zondaar worden niet alleen oprecht berouw of verachting van de zonden vereist, maar ook de sacramentele biecht, kwijschelding van zonden door een priester, zuchten, jammeren, vasten, kwelling van het lichaam, aalmoezen en andere dergelijke daden van berouw en godsvrucht, die dadelijk moeten worden uitgevoerd.

Bovendien vraag ik de vrome lezer dringend om met betrekking tot sommige passages in het stuk die misschien enige argwaan zullen wekken, niet te denken dat ik wil bewijzen of van oordeel ben dat ieder Christen onvermijdelijk moet geloven dat hij behoort tot degenen die verlost zullen worden, of zeker moet zijn van zijn zaligheid; vele geschriften leren ons namelijk dat niets veiliger is dan temidden van de hoop steeds te vrezen. Maar toch, als Paulus er zeker van was dat dood noch leven, of wat er ook maar in de schepping is, hem en de andere godvruchtige gelovigen kon scheiden van de liefde van God de Vader, die Hij ons gegeven heeft in onze Heer Jezus Christus,⁹ zoals hij concludeert uit de passages voorafgaand aan het achtste hoofdstuk aan de Romeinen, en nog duidelijker in dat hoofdstuk zelf: 'De Geest zelf verzekert onze geest dat wij kinderen van God zijn', en in de daarop volgende woorden;¹⁰ als de heilige Petrus in een vaste belofte zegt dat zij die geloven een onuitsprekelijke vreugde zullen ervaren, enz.,¹¹ als Johannes in zijn evangelie zegt: 'Wie luistert naar wat ik zeg en in Hem gelooft die mij gezonden heeft, heeft eeuwig leven en over hem wordt geen oordeel uitgesproken, hij is uit de dood overgegaan naar het leven',¹² en nog duidelijker in zijn brief: 'Geliefden, wij zijn nu al kinderen van God. Wat we zullen zijn is nog niet geopenbaard, maar we weten ...';¹³ als, ik zeg het nogmaals, zij in hun tijd, terwijl ze nog in het vlees leefden, zeker waren van hun heil en van dat van anderen, is het dan zo dwaas, als wij vroom geloven dat ook in onze tijd af en toe enkele mensen door goddelijke openbaring of door getuigenis van de Geest de verzekering krijgen dat zij kinderen van God zijn, en onbevreesd van hier weggaan?

Wie zou er bovendien (als we de geschiedenisboeken geloven) aan twifelen dat de ontelbare scharen christelijke martelaren en belijders¹⁴ zeker waren van hun heil en zonder vrees gestorven zijn? Of was Stefanus die de hemel open zag, soms bang?¹⁵ Was Antonius soms bang, die verheugd de dood zag naderen?¹⁶ Waren Ambrosius

en Martinus dan soms bang? Toen men hen de vraag stelde, zei de een dat hij de dood niet vreesde, omdat hij een goede Heer had; de ander zei, toen hij op het punt stond te sterven, tegen de vijand van het menselijk geslacht, die bij hem stond: 'Waarom sta je hier, bloeddorstig ondiep? In mij zal je niets slechts vinden. De schoot van Abraham zal mij opnemen.'¹⁷ Ik zwijg over de talrijke anderen: het zou lang duren om de verhalen over hun onbevreesdheid, zowel tijdens hun leven als bij hun dood, langs te gaan.

De hand van de Heer is dus niet korter geworden, maar deelt nog altijd aan wie in Hem geloven de gaven van hemelse genade en troost uit. Is het dan terecht als je het niet vindt passen bij de Christelijke godsdienst om te zeggen dat nog af en toe iemand van onze tijd, zoals wij Hecastus uitgebeeld hebben, wordt aangetroffen, die zichzelf vaste hoop op zijn heil belooft, omdat de goddelijke Geest hiervan getuigenis geeft aan zijn bewustzijn?

Ik heb dit uitvoeriger behandeld dan ik van plan was, beste lezer, want ik wilde dat u mijn bedoeling in verband met *Hecastus* zou leren kennen, en dat u, als er bij de lectuur enkele zaken zouden voorkomen die niet op de gangbare wijze gezegd zijn, deze vriendelijk en welwillend zou opvatten.

Utrecht, 1550.

DE PERSONAGES VAN HET DRAMA OF DE SPREKERS VAN HET SPEL.

Proloog

Hecastus, echtgenoot

Daemones en twee vrienden

Epicuria, echtgenote

Syngenes en twee Familieleden

Philocrates, zoon

Dood, een afzichtelijke boze geest

Philomathes, zoon

Satan, duivel

Philoponus, knecht

Acolytus

Panocnus, knecht

Hieronimus, pastoor

De huismeester, vrijgelatene

Deugd, vrouwelijk personage

Daetrus, kok

Geloof, vrouwelijk personage

Twee meiden

Plutus, spreekt vanuit een geldkist

Nomodascalus, gezant

Koor, dat bestaat uit drie jongens

Knecht van de gezant   en drie meisjes van Hecastus' familie

Wees niet verwonderd, welwillende lezer, over het groot aantal spelers, want wij hebben meer gestreefd naar voordeel voor de leerlingen van onze school dan naar een blijspel volgens de regelen der kunst.¹⁸

KORTE INHOUD.

Terwijl Hecastus zichzelf en zijn goede vrienden een rijkelijke maaltijd laat bereiden, wordt hij met pleuritis geslagen en onverwachts wordt hij met zijn zware zondenlast voor de opperste rechter gedaagd. Wanneer hij in zijn benarde situatie merkt dat zijn vrienden, zijn familieleden én zijn kinderen hem niet trouw blijven, verliest hij de moed. Tenslotte krijgt hij steun van Deugd en Geloof na door een priester over zijn heil vermaand te zijn en na berouw getoond te hebben. Uiteindelijk krijgt hij het leven en de genade terug. Dan wordt hij vervuld van geestelijke vreugde, sterft een zalige dood en brengt de zijnen op het rechte pad.

PROLOOG.

Ik kondig u allen die in ons theater aanwezig bent, dames én heren, met genoeg een nieuw, bijbels toneelstuk aan, waarin niets voorkomt van schandelijke misdaad of losbandigheid; maar [5] u krijgt te zien hoe Elckerlijc, of hier Hecastus, die dadelijk in al zijn glorie voor u zal optreden, na een glorieus en overdadig leven vol genietingen plotseling door iedereen in de steek wordt gelaten en geconfronteerd wordt met een verschrikkelijke dood.

[10] Toch gaat u zien hoe hij, omdat er door zijn nabije dood geen tijd was voor boetedoening of de effecten daarvan, na eerst zijn zonden te hebben gebiecht, en na tranen te hebben vergoten en oprecht berouw te hebben betoond, [15] net als de vrome moordenaar die aan het kruis hing alleen door zijn geloof in Christus teruggekeerd is in de genade van God de Vader die hij zwaar gekrenkt had, en door engelen, die juichten om de berouwvolle mens, omhoog werd gevoerd naar de eeuwige vreugde.

[20] Toch moet iedere welwillende toeschouwer weten dat de auteur van het stuk dit of ieder ander personage

als het een gezond en krachtig lichaam had, heel anders ten tonele zou brengen, nadat het openlijk of verborgen zware zonden had begaan, dan hij deze man liet [25] optreden die door een plotselinge dood verrast wordt. De auteur weet immers dat voor volkomen berouw meer vereist is dan het katholiek geloof, de biecht en de absolutie die tot stand komt door de macht van de sleutels die aan Petrus gegeven zijn en [30] van de kerk, door bemiddeling van de priesters: bijvoorbeeld het geven van aalmoezen, vasten, gebeden, tranen en meer van dergelijke vrome daden, zowel tegenover God als tegenover je naaste. Maar de auteur is ervan overtuigd dat deze Hecastus of ieder [35] die door een plotselinge dood overvallen wordt, zo zal moeten worden geleid en aangespoord en door deze troost van het geloof worden verlicht, want hij moet niet (wat God verhoede), wanneer er teveel nadruk ligt op de terechtwijzing die hij voor zijn buitensporigheden verdient, stervend [40] met een slecht geweten en niet in staat boete te doen,¹⁹ de hoop laten varen, ongelukkig de moed verliezen en in de afgrond der wanhoop terecht komen. Zonder twijfel veracht God het berouwvolle hart van nederige mensen volstrekt niet, ook al zijn ze pas laat bekeerd. [45] Als het oprecht is, komt berouw nooit te laat. Bovendien erkent de schrijver niet het zogenaamde particuliere geloof in God, maar wel het katholieke, algemene geloof, door de apostelen en de rechtzinnigen geopenbaard, waarin wij niet alleen geloven dat God bestaat en dit alles heeft [50] geschapen, en dat er in de eenheid drievuldigheid is, dat Christus is geboren, heeft geleden, aan het kruis gestorven is en op de derde dag is opgewekt uit de doden, maar ook in God geloven en in Zijn Zoon, die Hij voor ons die verloren waren, heeft overgeleverd om gedood te worden, [55] in geloof en liefde volledig tot Hem onze toevlucht nemen, en ons en ons heil geheel en met volkomen overgave aan Hem toevertrouwen.

Ook heeft de auteur niet willen beweren dat iedereen moet geloven dat hij zeker de zaligheid zal bereiken; want [60] niets is veiliger dan vrees met hoop te verbinden. Maar toch, wie zou eraan twijfelen dat nog altijd ontelbare mensen veilig en zonder gevaar kunnen sterven, zoals eertijds de vele martelaren die Christus beleden bij wie de Geest aan hun geest de verzekering heeft [65] gegeven dat zij kinderen van God waren?²⁰ Macropedius wilde dat ik dit in de proloog vertelde, anders zou iemand denken dat hij ketterijen aanhangt; want afwijken van de eenheid van de katholieke kerk en de rechtzinnigheid moet vervloeking met zich meebrengen. [70] Ik wil hier nog deze korte opmerking aan toevoegen: als iemand het ten tonele brengen van een overspelige vrouw of van een hoertje in sommige stukken niet erg stichtelijk vindt, dan is er dit stuk niets dat een eerbaar oog kwetst.

U gaat zien dat in het stuk overal stichtelijke handelingen [75] weliswaar komisch, maar altijd serieus vertoond worden. Hier komt geen vrouwengek in voor, geen pooier, geen zedeloze hoer, of iets wat fatsoenlijke mensen aanstoot zou geven. Blijf dus rustig hier en maak vooral geen lawaai.²¹ Gegroet! U zult zodadelijk Hecastus zien opkomen; van nu af aan [80] zal ik de rol van zijn vrijgelatene, de huismeester, spelen.

KOOR.

In Sapphische verzen.

Gemene zondaar, kom eindelijk tot inkeer,
voorkom snel de straf van de rechter,
dat het plotse uur van de dood je niet overlevert
aan de folteringen van de hel!

[85] Waarom verzamel je schatten als je zult sterven?
Waarom snak je naar lichamelijk genot, als je zult sterven?
Of waarom, als je zult sterven, streef je naar eer die
gedoemd is te vergaan?

Terwijl je nog een gezond, actief en krachtig lichaam hebt,
[90] en je graag afschuwelijke misdaden begaat, moet
je je vlees kwellen, al het vergankelijke verachten, en
tot inkeer komen,

anders komt oprecht berouw te laat
en ontstaat het pas uit angst voor de afgrond van de hel,
[95] of helemaal niets waard, omdat de rechtvaardige Rechter
het met reden afwijst!

EERSTE BEDRIJF. SCÈNE 1.

Jambische trimeters.

HECASTUS alleen.

Nergens ter wereld is er niemand van alle mensen
gelukkiger dan ik. Want ik weet niet of er nog iets is,
[100] wat aan mijn geluk kan worden toegevoegd. Ik heb
een mooie vrouw, pientere zonen, schattige dochters, veel personeel.
Mijn prachtige huis puilt uit van allerlei meubels,
mijn geldkist bulkt van goud, zilver en matgoud,
ik heb koffers en kasten barstensvol kleren
[105] van purperrode wol, scharlaken of zijde,
weldoervoed vee op de meest malse weiden,
vruchtbare akkers, behoorlijke inkomsten,
maar ook veel onroerend goed, en alles wat
tot voorspoed kan bijdragen, stroomt tegelijk
[110] naar mij toe, en ik ben ook nog sterk en gezond.
Dus zeg ik tegen mezelf: geniet van wat je hebt.
Eet, drink, dineer met goede kameraden en vrienden!
En laten ze je niet bang maken, de figuren die jou de dag
van het laatste oordeel aankondigen, die onheilsprofeten
[115] die je luidkeels vertellen dat je eens rekenschap
zult moeten afleggen over alles dat je bezit of verkwist,
hoe je het besteed hebt. Het is complete nonsens,
wat zij daarover leutereren. Want zoals het gezond verstand
[120] zegt: iedereen die baas is over zijn bezit, is geen zetbaas.
Daarom zal ik nu mijn vrouwtje hierheen roepen en haar opdracht

geven de avondmaaltijd te bereiden, en vanavond weer de maaltijd van morgenavond. Daarna ga ik mijn vriend Daemones opzoeken en om deze dag samen met hem [125] door te brengen met grappen, dobbelen en drinken. Kom naar buiten, Epicuria, want voordat ik naar mijn vriend ga, moet ik jou in ernst het een en ander opdragen!

EERSTE BEDRIJF. SCÈNE 2.

Trimeters, zoals de vorige verzen.

EPICURIA, HECASTUS, PANOCNUS.

Lieve man, waarom roep je mij naar buiten in de hitte en de open lucht? Kon je binnen niet zeggen wat je wilde?

HECASTUS [130] Wat ben je toch bekoorlijk en teer, mijn roosje! Waarom heb je geen voile met moesjes voor je mooie wangen?

EPICURIA Je lacht me toch niet uit?

HECASTUS Ik?

EPICURIA Ja, jij. Maar alle gekheid op een stokje, lieveling, zeg eens eerlijk, wat je wilt.

HECASTUS Zorg ervoor dat er voor vanavond een heerlijke, schitterende maaltijd bereid wordt, met geroosterde, gekookte en gebraden gerechten, en met drank, en alles moet in overvloed voorhanden zijn. Want vanavond moeten wij voorname mannen en hun echtgenotes copieus ontvangen, we zullen hen vorstelijk en vriendelijk [140] moeten onthalen.

EPICURIA Beste man, wéér een gastmaal? Opnieuw gasten, Hecastus? Maar de braadspitten zijn nog warm, de ovens en de pannen zijn nog warm; en toch, mijn beste Hecastus, hebben we alwéér gasten en opnieuw een gastmaal?

HECASTUS Als iets warm is, is het ook zo weer heet.
[145] Je moet opnieuw van alles klaarmaken.

EPICURIA Het eten
van gisteren is nog niet op. Het zou genoeg zijn
voor vier man, met hun vier echtgenotes,
denk ik.

HECASTUS Zo, denk je dat? Donder op, alles moet vers worden
klaargemaakt.

EPICURIA Goed. Wie zijn van plan te komen eten, denk je?

HECASTUS [150] Familie, vrienden, mensen uit het dorp. Trouwens,
vrouw,
jij hoeft van te voren helemaal niet te weten wie ik meebreng.
Zorg dat eten wordt klaargemaakt dat de tong streelt en
de buiken vult.

EPICURIA Goed. Wat denk je, zou het genoeg zijn
als ik nog voor drie personen erbij laat koken?

HECASTUS [155] Wat zijn vrouwen toch krenterig en gierig!
Ik kom er met negen of tien aan. De duivel hale je,
met je voortdurende gedram.

EPICURIA Word nou niet boos,
maar denk aan wat de priesters ons steeds weer
in hun preek voorhouden, dat we over alles samen
[160] en over alles afzonderlijk dat wij hier verkwisten
en opmaken, wegschenken of besteden,
op de laatste dag voor de opperste rechter rekenschap
moeten afleggen.

HECASTUS Voor jou is de laatste dag natuurlijk
nu al angstaanjagend. Vertel me eens: wat voor
[165] laatste dagen? Ze praten onzin, die dat soort dingen
rondstrooien. Om voor zichzelf geld uit onze zak

te kloppen, daarom jagen die lui ons steeds weer schrik aan. Mag ik dan niet vrij mijn eigen geld uitgeven of genieten van wat ik heb verdiend, zoals ik wil?
 [170] Tegen moordenaars, rovers, hondse, besneden kerels en dergelijke heidenen van dat soort richt zich dat onderzoek. Wij worden wel gered door onze doop, en door Christus, of als we iets verkeerd gedaan hebben, zullen wij het later met tranen weer goed maken.
 [175] En bovendien: wij zijn niet alleen maar slecht. Want soms geven wij van onze overvloed aan de armen, wezen, vreemdelingen. Op zon- en feestdagen gaan we trouw naar de kerk, we bidden tot God het Onze Vader en ons geloof is zuiver
 [180] in de leer, en laten het niet aantasten door goddeloze leerstellingen. Ga naar de keuken, domme gans, en kook alles wat je moet koken! Want de laatste dag is nog heel ver weg, en hij komt nog in geen eeuwen. Kom, laten wij genieten
 [185] van het heden, nu we nog jong zijn, nu de tijd ons meezit en nu we de kans hebben. Vooruit, mijn roosje, breng dit in orde! Ikzelf ga naar mijn beste vriend Daemones, om me met hem tot de avond te amuseren met een goed gesprek.

EPICURIA Ga dan maar,
 [190] en omdat ik jou geen bevelen kan en wil geven vraag ik je: op tijd terug, hè!

HECASTUS O ja...

EPICURIA Wat nu?

HECASTUS Als iemand naar me vraagt, moeten jullie niet zomaar zeggen waar ik ben of me laten roepen. Vandaag is het voor mij vrijheid, blijheid. Panocnus,
 [195] kom mee!

PANOCNUS Goed.

HECASTUS   En jij, laat het personeel aan de slag gaan!

EPICURIA Het komt in orde. Deze man houdt geen enkele maat,
Of ik hem nu lief toespreek of hard protesteer, hij
houdt zich niet in. Als ik de hand niet op de knip hou
iedere keer als hij weer eens te veel uitgeeft,
[200] dan is de huishoudpot gauw leeg. Hallo, Daetrus,
hé, kom hier! Hij wilde dat er voor tien mannen
en vrouwen eten wordt bereid; ik zal uitgekookt de helft
van de kosten weghalen. We gaan het oude voedsel voor zover
het niet bedorven is opwarmen en doen het door verse etenswaar.
Hé, Daetrus.

EERSTE BEDRIJF. SCÈNE 3.

Trimeters.

DAETRUS, EPICURIA.

Daetrus hier. Wat moet er gebeuren, mevrouw?

EPICURIA Hier, een boodschappenmand en twee guldens.
Koop van alles wat ze op de markt verkopen, het
beste van het beste, genoeg voor tien man.

DAETRUS Asjemenou. Alweer tien?

EPICURIA   Ja, alweer tien.

DAETRUS [210] Al doet u er twee gulden bij, koop ik er nog bijna niets
voor.

EPICURIA Ga weg, stomkop, koop je er niets voor?

DAETRUS   Nee, niets.
Niet met de huidige prijzen. Maar luister naar mij.
Als ik u goede raad mag geven, doe dan de kliekjes
en de restjes handig tussen het verse eten,

dan worden ze opgewarmd. Dan zouden we de helft van onze onkosten besparen.

EPICURIA Dat is een goed advies,
maar dat moeten we dan wel handig aanpakken.

DAETRUS Zo handig, dat u zelf niet eens merkt wat u hebt laten doen. Laat u mij dit boontje doppen, ik neem de verantwoordelijkheid wel op me.²²

EPICURIA [220] Goed. Let er wel op dat je onze eer niet in het een of ander aantast. Koop wat je nodig vindt. Ik zal intussen met het personeel zorgen voor wat leuks en een mooie aankleding.

DAETRUS Ik ga. Verdomd als het niet waar is: vrouwen zijn [225] gierig en krenterig; ze denken daarbij helemaal niet aan het fatsoen. Daarom was het voor mij beter me ernaar te schikken en haar het advies te geven dat ze – dat zag ik heel goed – toch al wilde krijgen. Want zo blijft alles pais en vree voor mij. [230] Ik zie Daemones' deur opengaan. Ik maak me uit de voeten, de meester moet me hier niet zien.

EERSTE BEDRIJF. SCÈNE 4.

Tetrameters.

HECASTUS, DAEMONES, PANOCNUS.

Dit is het, wat ik je binnen gezegd had, Daemones. Laten we de dobbelbeker en de drinkbeker hier zetten, om met dobbelen en speelschijven de verveling te verdrijven!

DAEMONES Goed, laten we ze hier zetten.
[235] Waar spelen we om?

HECASTUS De verliezer moet een beker uitdrinken.

DAEMONES Beter nog,
de verliezer krijgt een grote kan, de winnaar een beker.

HECASTUS Ook akkoord, een grote kan schrikt mij zeker niet af.
Knecht, kom hier en giet deze bekers vol wijn, ga daarna
vlug naar huis en maak alles kant en klaar! En pas op;
[240] als iemand naar me vraagt, weet je niet waar ik ben!

PANOCNUS Ik weet van niets, maar wie zal steeds uw bekers vullen en u
verder bedienen?

HECASTUS Een luilak heeft geen andere luilak nodig.
Weg jij, slak, aan het werk jij. Want wij zorgen wel voor ons zelf
en schenken onszelf wel in. Ho, terug!

PANOCNUS Ja?

HECASTUS Wacht!
[245] Zeg eerst tegen mijn vrouw dat wij tegen de avond terug zijn.

PANOCNUS Ik zal het zeggen.

HECASTUS Zeg tegen Philoponus dat hij voor het inschenken van de wijn
het zoetste vat klaarzet.

PANOCNUS Goed.

HECASTUS Dan moet heel het personeel zich piekfijn
kleden,
een koor vormen en ons vrolijk ontvangen met een lied, want wij
hebben
besloten deze dag en de erop volgende nacht de bloemetjes buiten te
zetten!

PANOCNUS Ik zal er voor zorgen. Is er nog iets anders dat u gedaan wilt
hebben?

HECASTUS Nee, niets.

PANOCNUS   Veel geluk dan!

HECASTUS   Laten we nu ons spel spelen.

DAEMONES Ja, laten we spelen. Kijk eens, twee enen.

HECASTUS   Twee zessen.

DAEMONES   Kijk! Twee tweeën.

HECASTUS Twee vijven.

DAEMONES   Kijk, dubbel drie.

HECASTUS   Dubbel vier!

DAEMONES   Dubbel vier.

    Dit win ik.

HECASTUS   Twee drieën.

DAEMONES   Kijk! Twee vijven.

HECASTUS [255] Twee tweeën. Ik kom steeds lager uit.

DAEMONES   Dubbel zes.

    Als het zo doorgaat omhoog, kan ik nog winnen.

HECASTUS   Twee enen.

    Wat een prachtige worp.

DAEMONES   Dat was het zeker,
    maar nu keren de kansen wel, ik ga je verslaan.

    Kijk, een drie en een vier.

HECASTUS   Je verslaat me inderdaad, maar ik heb steken
    [260] in mijn zij, het zal wel tocht zijn, de wind die me slaat.

DAEMONES Inbeelding zeker.

HECASTUS Nee, dat niet, maar laten we alsjeblieft naar binnen gaan.

DAEMONES Goed. Maar eerst moeten we allebei onze beker leegdrinken.

HECASTUS Drink jij eerst; ik doe het daarna.

DAEMONES Ik heb gedronken. Doe jij dat ook, wat wijn is een prima medicijn.

HECASTUS Hopelijk zorgt Aesculapius daarvoor.

DAEMONES Dat hoop ik ook. Drink maar!

HECASTUS Ik heb gedronken, maar ik merk er nog niets van. Laten we naar binnen gaan, Daemones, en hier, uit de wind, weer vrolijk verder gaan.

DAEMONES Goed, want als je al ziek bent, kan zo'n koude wind veel ellende veroorzaken.

KOOR.

Jambische dimeters.

Naar het tweede hoofdstuk van de Wijsheid van Salomo.²³

Vrienden, als de vonk gedoofd is
vergaat ons lichaam tot as,
[270] en onze geest zal ontbinden
en vervliegen als ijle lucht.

Als een nevelflard gaat

dit leven van ons voorbij,
en moet oplossen als een mist die
[275] verdampt door de zonnestrallen.

De tijd van onze lieve leven
Duurt niet langer dan een schaduw,
en ons werk en onze naam
worden met de tijd vergeten.

[280] Daarom, vrienden, laten we
genieten van al het goede dat er is
met de gretigheid van de jeugd,
gedompeld in wijn en in balsemolie!

Laat de bloem der tijd niet vergaan,
[285] we zullen in elke weide en bij elk kruispunt
om ons hoofd kransen vlechten
met lenterozen, voor ze verwelken.

Laten we allemaal vrolijk zijn,
Overall sporen van vrolijkheid
[290] achterlaten, want dat is waarvoor
we leven, dat is ons enige lot.

TWEEDE BEDRIJF. SCÈNE 1.

Trimeters.

HUISBEHEERDER alleen.

Knechten denken dat zij ontzettend moeten sappelen,
wanneer ze druk in de weer zijn met wat hun heer hun opdraagt.
Dat mening was ik zelf ook toegedaan,
[295] toen ik nog maar een lage ondergeschikte was.
Maar nu denk ik er heel anders over. Want toen moest ik
wel werken en gehoorzamen, maar ik was verder zo vrij
als een vogeltje, want ik schoof elke zorg op anderen af.

Maar nu ik beheerder ben, drukt op mij in alles
 [300] de verantwoordelijkheid voor wat er gebeurt.
 Laat het personeel binnen of buiten iets na,
 dan wordt het mij aangerekend, alsof ik overal
 op kan letten. Daar komt nog bij dat zij mij niet
 gehoorzamen en ook niet al te hard werken.
 [305] Want ze staan te kletsen of te lanterfantten, of
 schreeuwen op de markt tegen iedereen, maar doen niet
 wat ze moeten doen. Waar blijft Daetrus nou? Hij moet
 eten meenemen om te koken en koken om vanavond te eten.
 Jullie, zet banken klaar en tafels, leg tafellakens en servetten
 [310] neer, zet borden klaar, rond en vierkant, zoals ik heb
 gezegd. Gehoord? Zet alles klaar, zoals ik heb gezegd.
 Ze zullen denk ik niet naar me luisteren, maar zo gauw ik
 weg ben, samenstromen om te kletsen of te niksen.
 Toch zal ik een naar de markt gaan, om te zien
 waarom Daetrus zo lang wegblijft. Het zou me
 een hele reis besparen als ik hem nu tegenwkom.

TWEEDE BEDRIJF. SCÈNE 2.

Tetrameters.

PANOCNUS, PHILOPONUS, HUISBEHEERDER MET DAETRUS.

Hoeveel haast de meesteres ook maakt, en Apeleutherus,
 er zit geen enkel schot in, als Daetrus er niet is om de maaltijd
 klaar te maken. Wat is een bord zonder eten?

PHILOPONUS

Een tang op een varken.²⁴

PANOCNUS Laten we daarom zolang hier wachten totdat hij terug is van
 weg
 geweest en zolang die ander er niet is, die vindt dat al onze arbeid
 waardeloos is.

PHILOPONUS Goed. Het is inderdaad verbazingwekkend, wat je me daar
 over de baas zei.

Want tot nu toe had hij wel een behoorlijk gat in zijn hand en

gaf hij wel toe aan zijn trek in een wijntje en een trijntje,
 [325] maar nog nooit heeft hij zó'n nutteloos feest gegeven.
 Dat maakt me schichtig en het voorspelt niet veel goeds.

PANOCNUS Je hebt gelijk; want vaak komt er na een warme, zonnige dag
 onweer, en wie te hard lacht, lacht zich een ongeluk. Ik herinner me
 mensen die sneller bedreigd werden door de dood, omdat ze
 [330] door hun mateloze vreugde al te zwak waren geworden.

PHILOPONUS Dat moe-
 ten
 we afkloppen! We zien wel hoe het ermee staat.
 Laten wij intussen weer aan de slag gaan en alles precies doen
 zoals hij gezegd heeft. Want anders worden we misschien
 afgeranseld, omdat iets niet voorbereid is. Laten we eerst de tafel
 [335] prachtig dekken, de divans opmaken en de bekers netjes
 afwassen, daarna gaan we de ontvangkamer met groen
 en met geurige kruiden versieren, en ook zoals hij gezegd had
 een welluidend koor van jongens en meisjes samenstellen.
 Dan is er niets dat hem ergert als hij het ziet, of zijn wrevel wekt.

PANOCNUS [340] Goed advies. Maar kijk, daar komt Daetrus eindelijk
 aan,
 zwaar beladen met lekkernijen, hij zal ons allebei smerig werk laten
 doen.
 Naast hem loopt de huismeester, die de zorg heeft over het huishou-
 den.
 Hij zal wel weer gaan schelden en zeggen dat we niks doen of lui zijn.

PHILOPONUS Medeknecht, heb geen afkeer van werken of van een smerig
 klusje.
 Want een knecht doet goed zijn best op elke klus. En verder heb ik
 lak aan de scheldpartijen van deze kerel.

HUISBEHEERDER Wat staan jullie hier
 buiten te leutereren? Hebben jullie in huis niets te doen?

PHILOPONUS Jawel,
 maar we hebben gewacht op Daetrus, die gaat voor, wij volgen hem.

DAETRUS Kom gauw mee! Ik heb voor jullie allebei iets te doen.

PHILOPONUS Goed.
[350] We volgen je.

PANOCNUS Zei ik het niet?

PHILOPONUS Ja, dat deed je. Maar, in 's hemels naam, wat is dat daar voor voornaam heerschap die statig hierheen komt rennen? Even wachten: wie het ook is, het is geen kleine jongen. Dit is wel duidelijk uit zijn kleren, zijn houding en vooral uit zijn manieren, uit de verheven levensrijpheid die hij bezit, [355] want er gaat een ontzaglijke waardigheid van hem uit, en koninklijk allure.

PANOCNUS Het lijkt wel een bode van de keizer of van een vorst met groot aanzien, want iemand van ons zou niet zo'n ernstig gezicht kunnen trekken en zo kalm blijven. Laten we naar binnen gaan; want ik schaam me zo'n man [360] te begroeten; hij komt naar ons toe!

PHILOPONUS Blijf staan, wees niet zo'n boerenpummel! Als de meester hoort dat je 'm gesmeerd bent, wat zeg je dan? Die man zal ons niet bijten; als het nodig is, doe ik het woord wel.

TWEEDE BEDRIJF. SCÈNE 3.

Tetrameters.

NOMODIDASCALUS, PHILOPONUS, PANOCNUS.

Reeds lang woont, zo zeggen velen, in dit diepe dal van de wereld een schatrijk heerschap die iedereen Henecastus ofwel Elckerlijk noemt.

[365] De opperkoning van goden en mensen laat hem dagvaarden. Omdat ik hem deze boodschap over moet brengen, wens ik eerst een ernstig gesprek met hem te voeren.

PHILOPONUS Hij zoekt de baas.

PANOCNUS Ja.

NOMODIDASCALUS Goedendag, beste jongelui, wees zo vriendelijk het rijke huis waar Hisecastus woont te laten zien.

PHILOPONUS In dit huis hier woont Hisecastus onze baas, eerbiedwaardige heer. Iedereen noemt hem Hecastus.

NOMODIDASCALUS Die bedoel ik. Roep hem naar buiten.

PHILOPONUS Hij is al tijd geleden weggegaan, mijn heer, en nog niet terug.
als u mevrouw wil spreken, die is er wel.

NOMODIDASCALUS Roep haar!

PHILOPONUS Panocnus, roep mevrouw eens!

PANOCNUS Ja.

NOMODIDASCALUS Waar is meneer naartoe gegaan?

PHILOPONUS Naar een goede vriend,
[375] voor zijn plezier, om de tijd te doden met drinken, spelen en kletsen.

NOMODIDASCALUS De tijd doden met spelen? De tijd doden met drinken?
De tijd is het kostbaarste dat hij heeft en het aangenaamste. In deze tijd had hij z'n vroegere, afschuwelijke leven, weer goed moeten maken met tranen, en moeten streven naar de vreugden van het toekomstig leven, want

[380] voor hem is niets zekerder dan de dood, niets minder zeker dan
het uur ervan. Maar waar wacht z'n vrouw op? Waarom komt ze niet
meteen
hierheen nadat ze geroepen werd? Minacht ze soms de boodschap
van de hoogste koning?

PHILOPONUS Ze is denk ik druk met de uitgebreide voorbereidingen van
het diner
vanavond en kan zich niet plotseling vrijmaken en zich toonbaar
maken.

NOMODIDASCALUS [385] Waar afgrijselijke, verwenselijke rijkdom van de
stervelingen
de eigenaar al niet toe dwingt!

PHILOPONUS Kijk, daar komt de bazin met haar dienst-
meisje.
Gedag, hoogheid; ik moet binnen aan het werk.

NOMODIDASCALUS Goedendag, jongeman!

TWEEDE BEDRIJF. SCÈNE 4.

Trimeters.

EPICURIA, NOMODIDASCALUS, MEISJE.

Nee maar, wie is dit? Gegroet edele heer!

NOMODIDASCALUS Wees gegroet,
vrouwtje

EPICURIA Komt u voor mij of voor mijn man?

NOMODIDASCALUS [390] Ik vond dat ik allereerst uw echtgenoot, daarna
ook u moest waarschuwen. Maar waar is hij?

EPICURIA Dat weet ik werkelijk niet. Hij is alleen weggegaan

Maar kom samen met hem terug zodat ik je mocht het nodig zijn, kan vertellen hoe vanavond tijdens de maaltijd de gangen opgediend moeten worden.

MEISJE [415] Ik ga al.

EPICURIA Vooruit!

NOMODIDASCALUS Waarom maakt u zich nu, vóór het avond wordt, zo'n zorgen om een gastmaal, terwijl u niet weet, of u wel samen met uw man de avond haalt?

EPICURIA Wat hoor ik daar? We zijn jong, we zijn gezond en we zijn nog niet eens helemaal vijfendertig; [420] hoe kan de dood ons onverwacht overvallen? Zeg alstublieft wat aardigs, anders bederft u nog met die onheilsberichten van u onze eet- en dranklust.

NOMODIDASCALUS Als ik tijd had om u op alles antwoord te geven, mevrouw, zou u niet alleen merken hoe dwaas [425] u was, maar ook hoe waanzinnig u doet. Maar nu is uw knecht er die u liet roepen; laat hem uw man overbrengen wat u gezegd wilt hebben. Ik zal zolang hier wachten, tot u klaar bent.

TWEEDE BEDRIJF. SCÈNE 5.

Tetrameters.

PANOCNUS, EPICURIA, MEISJE.

Hebt u mij naar buiten laten komen, mevrouw? Wat moet ik doen?

EPICURIA [430] Ga zo snel je kan terug naar het huis van Daemones en roep de meester terug!

PANOCNUS Wat u me opdraagt, zou ik niet durven, want meneer heeft mij net nog serieus gezegd hem vandaag persé niet te roepen

of te verraden.

EPICURIA   Ik weet het, maar nu is het een zaak
van leven en dood; of hij wil of niet, hij moet onmiddellijk komen.
[435] Zeg dat een voornaam man, een bode van de machtige
keizer in huis is en dat hij een nadrukkelijk bevel overbrengt,
dat hij ogenblikkelijk moet doorgeven; en zeg hem dat het hem
de kop en zijn laatste redding kost, als hij er zich niet om bekom-
mert.

PANOCNUS Ik zal zeggen dat er een gezant is en dat hij serieus op zijn
bevelen
[440] gauw antwoord moet geven.

EPICURIA   Zeg dat!

PANOCNUS   Dat zal ik zeggen.

EPICURIA En niet tegen een ander zeggen!

PANOCNUS   Nee.

EPICURIA   Ga maar eerst!
Meisje, dek de tafel in de eetkamer boven, dan kunnen we
deze gast met de grootste eer en het grootste genoeg ontvangen!

MEISJE Ik zal mijn best doen, dat echt alles prachtig in orde is.

EPICURIA [445] Versier de wanden met fijn linnen, violette en zijden
kleden.

MEISJE Met genoeg.

EPICURIA   Dek de tafel ook met gouden kandelabers, zilveren
bestek
en bekertjes met edelstenen!

MEISJE   Goed.

EPICURIA Alle plaatsen moeten
geparfumeerd zijn met hars, wierook en gom.

MEISJE Dat komt in orde.

EPICURIA Maar vlug.

MEISJE Vliegensvlug.

EPICURIA Nu moet ik, tot mijn man
komt opdagen, vriendelijk en listig met deze man spreken.
Misschien kan ik uitvissen wat hij mijn man te melden heeft.
Daar komt hij zelf al weer naar mij toe.

TWEEDE BEDRIJF. SCÈNE 6.

Tetrameters.

NOMODIDASCALUS, EPICURIA, KNECHT.

Mevrouw, waarom laat u
heel het personeel zich binnen afbeulen met nutteloze arbeid,
om het vergankelijke vlees te mesten voor de maden?
[455] Als je genoeg hebt om te leven en dit lichaam eenvoudig
te kleden, stel dan in dit ondermaanse geen verdere eisen.
Want Hij, die mij gezonden heeft, is werkelijk rijk; op zijn
tafel heeft Hij voor de zijnen zijn eeuwig feestmaal aangericht,
met uitgelezen gerechten en rijpe wijnen, omdat zij Hem allen
[460] in dit korte leven liefdevol en trouw vereerden en liefhad-
den.²⁶
Waarom vergaren jullie dan in dit tranendal geld, kleren, schatten;
waarom grijpen jullie zo gretig naar genot, eer, geluk, terwijl jullie
morgen onomstotelijk de dood zullen sterven en alles achterlaten
alsof het niets was?

EPICURIA Dat weten we inderdaad, beste heer.
[465] Maar waarom bedreigt u in 's hemelsnaam jonge, kerngezonde
mensen zo met de dood? Mogen we dan niet nog jarenlang leven
en ervan genieten en van de hemel, maar dan later pas?

NOMODIDASCALUS Ach, indien u wist hoe dwaas deze veronderstelling is,
 dan zou u dadelijk
 angstig tot bezinning komen, dan zou u deze overdaad en weelde als
 slijk
 verachten, en zou u met tranen de toorn van de hemelse Rechter af-
 wenden.

EPICURIA Hoezo, dwaas? Is de goede God niet genadig? Hij zal toch ook aan
 hen
 die zich op het laatste uur van de dag naar de wijngaard haasten, na-
 dat zij
 niets gedaan hebben, een grote beloning geven voor geringe ar-
 beid?²⁷

NOMODIDASCALUS Indien op-
recht,
 komt berouw inderdaad nooit te laat. Maar hoe kunt u, een mens,
 een lege,
 [475] vluchtige waterbel, weten dat u tot het elfde uur kunt blijven
 leven?
 Want Hij heeft genade beloofd aan wie berouw toont, maar niet de
 dag
 van morgen aan de onverschillige. Wat meer is, zelfs al zou u
 als oude vrouw de hoogste leeftijd bereiken, hoe kunt u nu weten
 dat de Vader van plan is u naar zijn wijngaard te zenden?²⁸
 [480] Omdat volkomen berouw een gave van God is, is het beslist
 geen persoonlijke verdienste. Gods geduld is groot, maar omdat u
 die veracht hebt en niet tot inkeer wilt komen, maakt u intussen
 tot de dag van het oordeel uw straf steeds groter.²⁹

EPICURIA U maakt me
 geweldig aan het schrikken door te spreken van de afgrijselijke
 dood.
 [485] Toch kunt u me er moeilijk van overtuigen dat wij al onze
 rijkdom zomaar, domweg en onbezonnen zouden moeten opgeven,
 en niet vrij zouden kunnen genieten van wat we van de milde fortuin

of van de goedgunstige goden in overvloed hebben gekregen. Maar we moeten wij het gesprek afbreken; daar komt eindelijk mijn man aan.

NOMODIDASCALUS Ik zie dat u niet tot inkeer zult komen voordat de Dood met zijn pijl een einde maakt aan uw leven. Gaat u dus maar en doe wat volgens u goed voor u is.

EPICURIA Ik zal gaan kijken wat mijn personeel heeft voorbereid voor het feestmaal en voor de feestzaal. Mag ik u uitnodigen [495] ook bij mijn man te gast te zijn vanavond?

NOMODIDASCALUS Ik moet hem enkel spreken. Jongen, haal het bevel en de boeken van de goddelijke wet te voorschijn.

JONGEN Hier hebt u het bevelschrift en de boeken van de goddelijke wet, meneer.

TWEEDE BEDRIJF. SCÈNE 7.

Tetrameters.

HECASTUS, PANOCNUS, NOMODIDASCULUS.

Wie zei die man dat hij was, die me opdroeg voor hem te komen verschijnen?

PANOCNUS Een voorname man en de bode van een machtig koning.

HECASTUS Zag die bode er zo uit: van adel, rijk, in het purper gekleed of schitterend met goud behangen?

PANOCNUS Niet bepaald. Maar toch zit er in de taal van de man, in de manier waarop hij kijkt en doet, zo'n gezag, kalmte en wijsheid,

en zo'n rechtschapenheid, dat ik u – u moet nu niet boos worden – naast hem een boer, een barbaar en maar een mies mannetje zou vinden.

HECASTUS Onzin. Als hij sjofel gekleed is, arm en onaanzienlijk, dan is hij geen koninklijk gezant en dan is het niet pluis als hij hierheen komt. Waar heb je de man gelaten?

PANOCNUS Bij uw vrouw vóór ons huis.
Kijk, daar is die man! Kijk maar en zie, wie hij precies is of hoe gewichtig!

HECASTUS Ik had niet gedacht dat hij zó indrukwekkend was. Zijn gezicht
[510] heeft iets majestueus en verhevens dat respect en heiligheid uitstraalt.

PANOCNUS Dit zult u zeker zeggen, wanneer u de man hoort spreken.

HECASTUS Heil u,
wie u ook bent, eerbiedwaardige heer! Zoekt u mij?

NOMODIDASCALUS Heil ook aan u,
en na dit leven een goede dood en glorie in het toekomstig leven!
Bent u de man die algemeen Hecastus genoemd wordt?

HECASTUS Dat ben ik.

NOMODIDASCALUS [515] De koning der koningen en opperheerser over iedereen op aarde
heeft mij naar u gezonden als bode, en hij heeft bevolen dat u on-
verwijld
voor zijn rechterstoel verschijnt en hem rekenschap aflegt over alles waarvan u gebruik of misbruik hebt gemaakt, en dat u met recht of onrecht
onder de hemel bezit. Als bewijs dat het om een serieuze zaak gaat
[520] en dat dit gezantschap van mij echt en geldig is, zie hier een brief

van zijn eigen hand, waarmee zijne majesteit je in zijn tegenwoordigheid ontbiedt.

HECASTUS   Wat voor relatie heeft de keizer dan met mij gehad, dat hij plotseling voor zijn rechterstoel volledig rekenschap eist van mijn inkomsten en uitgaven? En dan nog? De keizer denkt toch niet
[525] dat ik zijn knecht, zijn pachter, zijn schuldenaar of rentmeester ben,
zodat ik hem opening van zaken zou moeten geven? Of mag ik soms niet
vrij van mijn eigendommen naar believen in zetten, wat ik wil en zoveel als ik wil, wanneer ik wil, waaraan ik wil en hoe ik wil?

NOMODIDASCALUS   Lees allereerst dit document en dan begrijpt u het!
[530] Als u dan nog over iets twijfelt, dan geef ik nadere uitleg.

HECASTUS Grote God, wat is dit voor schrift, wat zijn dit voor letters?³⁰
Ze hebben zeker niet de vorm of de stijl van ons hof.
Het is alsof deze tekens door de vinger van God zijn gevormd, zoveel angst jagen ze me aan.

NOMODIDASCALUS   Wat staat u daar in uzelf te mompelen?
[535] Lees vlug en geef dadelijk antwoord, zodat ik weet wat ik de Rechter moet melden!

HECASTUS   Goeie genade! Het alfabet ziet er eerbiedwaardig
oud uit, en lijkt door zijn punten en vormen totaal niet op ons schrift, het lijken wel correctietekens, ik kan er geen woord van lezen, helaas, en begrijp ook niets van wat er in staat. Maar ik heb twee zonen,
[540] waarvan de ene lang op de Latijnse school heeft gestudeerd. Wacht u even, tot hij mij de betekenis van deze regels duidelijk maakt.

NOMODIDASCALUS Laat hem halen.

HECASTUS Hé daar, roep mijn zoon Philomathes en zeg dat hij onmiddellijk moet komen! Daarna zorg je voor de rest: dat deze bode en ook de andere gasten op waardig ontvangen worden.

PANOCNUS Ik zal uw zoon roepen, meneer, en ook het andere komt in orde.
Verder nog iets van uw dienst?

HECASTUS Nee, niets, behalve dat hij ogenblikkelijk moet komen.
En zeg dat ik zo spoedig mogelijk zijn hulp nodig heb.

PANOCNUS Dat zal ik doen.

HECASTUS Ik ben bezorgd, bang, ik beef over heel mijn lichaam. Ik heb steken in mijn zij, mijn hart bonkt, mijn lijf en leden [550] rillen vreselijk, alsof mijn hele lichaam koorts heeft. Daar komen deze bode en de bevelen van de opperkoning bij; die maken me bang en ik weet niet wat ik daarop moet antwoorden. Wat een ellende, wat is alles plotseling veranderd! Maar kijk, daar komt Philomathes, mijn jongste zoon; die zal mij [555] na het lezen van dit document troost geven, hoop ik.

TWEEDE BEDRIJF. SCÈNE 8.

Trimeters.

PHILOMATHES, HECASTUS.

Ben ik Hippocrates aan het lezen, roept mijn knecht mij opeens naar beneden. Wie is deze man? Waarom is vader bezorgd? Dag vader! Waarom bent u bezorgd? En waarom drukt u uw hand tegen uw zijde?

HECASTUS Ik kreeg plotseling een steek van pijn [560] rechts in mijn middenrif.

PHILOMATHES Steek uw tong eens uit!

HECASTUS Ja.

PHILOMATHES Geef eens uw hand!

HECASTUS Ja.

PHILOMATHES Het is pleuritis.
Een ziekte die je zeker niet mag verwaarlozen,
of je moet je leven moe zijn. Want deze ziekte
leidt met rasse schreden naar de dood, als er niet
[565] onmiddellijk een doktershand bij komt.
Wees maar gerust, vader! Ik sla er Galenus op na,
dan maak ik u zo weer beter. Was dit de enige reden
dat u mij zo plots naar beneden liet roepen?

HECASTUS Nee,
mijn zoon, maar een andere, die mij veel meer zorgen
[570] baart. Heb je die indrukwekkende man gezien?

PHILOMATHES Natuurlijk.

HECASTUS Hij is een bode van de machtige keizer.
Dat zegt hij zelf en zijn waardigheid geeft dat ook aan.
Hij zegt gestreng en heeft een schriftelijk bevel dat ik
[575] dadelijk voor de rechterstoel van de keizer moet
verschijnen en daar rekenschap moet geven van
van wat ik bezit, en de inkomsten en uitgaven.

PHILOMATHES Geef niet toe! Moet mijn vader voor het gerecht
komen? Zal de keizer zomaar even voorschrijven
hoe je je bezit calculeert en verantwoordt?

HECASTUS Er is meer!
[580] Hij heeft eerbiedwaardige oude documenten
laten zien, die weliswaar in korte regels beschreven zijn,
maar met zulke vreemde letters, dat je zou denken dat ze

niet door een sterfelijk mens, maar door God zelf geschreven zijn.
Als je ernaar kijkt, slaat de schrik je al om het hart.
[585] Omdat ik die letters niet begrijp of kan lezen
heb ik jou uit je studeerkamer hoven laten roepen.
Leg me die woorden, hun betekenis en ordening uit,
dan weet ik wat ik de verheven heerser moet antwoorden.

PHILOMATHES Laat de man zijn documenten maar openvouwen,
[590] dan zal ik hem laten zien dat wij hier wel wat weten.

HECASTUS Zoon, nu kun je in deze kwestie je vader een dienst bewijzen,
en iets terugdoen voor wat ik in je heb geïnvesteerd.

PHILOMATHES Ja, in ben goed in alle vaardigheden van de wijsbegeerte,
In de beide rechten, wereldlijk en kerkelijk,
[595] en in elke taal die niet van barbaren is.
Wat kan hij nu voorleggen dat ik niet met gemak oplos?
Maar nu ik hem aandachtiger bekijk, die man heeft
geen waardigheid van deze aarde, zoals ik dacht,
of de hooghartigheid van een koning, maar jaagt schrik
[600] en beven aan voor godsdienst en hemelse hoogheid.

HECASTUS Dat zal je zeker zeggen, wanneer je hem hoort spreken.

TWEEDE BEDRIJF. SCÈNE 9.

Trimeters.

NOMODIDISCALUS, HECASTUS, PHILOMATHES, JONGEN.

Is hij het, Hecastus, die voor u de opdracht van mijn vorst
moet lezen en verklaren?

HECASTUS   Hij is het.

NOMODIDASCALUS   Hier, lees.
Ik ben hier al weer veel te lang. Vertaal!

HECASTUS [605] Wat sta je hier met je mond vol tanden? Waarom lees je niet?

PHILOMATHES Ik huiver, vader, en ik ben ook ontzettend bang.
Want ook al zijn de tekens vreemd, toch hebben ze iets magisch, een wonderlijke goddelijke kracht.
Menselijke lettertekens ken ik wel, maar deze vreemde [610] tekens kan ik niet lezen of begrijpen, vader.

HECASTUS Wat een ramp. Ik hebben goud aan je verspijkerd, en nu vind ik geen greintje geleerdheid in je?
Of had ik je soms niet daarvoor laten doorleren dat jij, als de omstandigheden het vereisten, mijn zaak [615] voor rechtvaardige mannen zou verdedigen?
En kijk eens, nu ik in de problemen zit, nu sta je stom te kijken: redeloos, sprakeloos en zinneloos.
Lees of hoepel anders op, luie donder!

NOMODIDASCALUS Sla je zoon niet, want hij kan er niets aan doen!
[620] Je moet het jezelf verwijten. Je wilde hem graag laten leren om dat voor jezelf ten nutte te maken of om je zoon grote roem en een even groot aanzien te geven, terwijl je om de goede God en om je eigen heil totaal niet bekommerde.
[625] En verder hangt het helemaal van God af; wat hier behandeld wordt, is helemaal Gods zaak.

HECASTUS Wat nu? Had u in het begin niet gezegd dat u hier was als de bode van de hoogste heerser?

NOMODIDASCALUS Ik heb niet alleen gezegd dat ik het ben, maar [630] ik ben inderdaad ook de dienaar van de almachtige, de hoogste.
Of is God soms niet de koning der koningen en van alle heersers? Hij beveelt u voor zijn rechterstoel te verschijnen, waar u tegelijk verantwoording van al uw daden wordt gevraagd, en een sluitende rekening.
[635] Die gaat over afgodendienst, ongeloof, valse eden,

opzettelijk bedrog, meineed, hooghartigheid,
 gulzigheid, weelde, wellust, luiheid, diefstal,
 geldzucht, roof, moord, afgunst, woede
 en dergelijke misdrijven van dien aard, waardoor
 [640] u niet in het minst schroomde God, de ingoede
 en hoogmogende Vader, te loochenen, maar waarvoor u
 al deze mooie gaven van uw geest en uw lichaam
 en heel veel zilver en goud misbruikt hebt.
 Van alles waarover God u, mens, had aangesteld,
 [645] niet als heer en meester, maar als beheerder
 voor Hem, en dat u niet voor uw eigen lusten mocht
 uitgeven, maar wel ten dienste van je meester en tot
 eer van Hem, daarvan vraagt Hij nu rekenschap.

HECASTUS U raast met zoveel zo hevige stormvlagen over mij,
 [650] dat ik de wanhoop nabij ben en bijna mijn verstand
 verlies. Maar die afrekening van al mijn daden, waar u
 mij mee dreigt, zal toch pas in de verre toekomst
 plaatsvinden? Wie zou verbieden intussen van datgene
 te genieten, dat ofwel door noeste arbeid verworven
 [655] werd, ofwel door de goedwillige vrouwe Fortuna
 aan mij of aan mijn vader royaal werd geschonken?

NOMODIDASCALUS Mens, holle zeepbel, vraagt u wie het zou verbieden?
 Gods kracht zal u binnen de kortste keren verbrijzelen,
 u wegjagen, u wegvagen en u verdelgen.
 [660] Want ook al moet de straf van God voor de grote
 massa worden uitgesteld tot later, voor u is die zeer nabij,
 en zij zal u als u er geen rekening mee houdt, overrompelen.
 Denk daarom snel na wat je hierop als antwoord
 gaat geven.

HECASTUS U dringt sterk aan en toch geeft u geen
 [665] duidelijkheid over de tijd of de plaats van het onderzoek.

NOMODIDASCALUS Ik heb gezegd dat het nu nabij is, ik heb de tijd
 en de plaats genoemd, maar u verzet zich nog altijd.

HECASTUS Maar welke weg moet ik afleggen?

NOMODIDASCALUS   Zij die u zullen
aanklagen, Gods engelen, de duivels en uw eigen geweten,
[670] zullen u van hier weg meevoeren naar de overkant.
Ook ikzelf zal je dan aanklagen, zoals daarnet.

HECASTUS Wie is de rechter?

NOMODIDASCALUS   De onbuigzame en geduchte God,
voor wiens aanblik de mensen en de hemelingen sidderen.

HECASTUS Kan ik de zaak niet overdragen aan een advocaat of
[675] aan een plaatsvervanger?

NOMODIDASCALUS   Je moet zelf verschijnen.

HECASTUS Er is dus geen uitstel?

NOMODIDASCALUS   Geen enkel.

HECASTUS   Vreselijk!
Bereik ik iets met geld?

NOMODIDASCALUS   Volstrekt niet.

HECASTUS   Met smeekbeden?

NOMODIDASCALUS   Zeker niet.

HECASTUS Ach, wat een ellende! Was ik maar nooit geboren! Hoeveel
rampen komen zo plotseling van alle kanten op me af!

NOMODIDASCALUS Daar had u eerder aan moeten denken en
maatregelen moeten nemen toen u graag een lui leven leidde.
Nu moet u uw antwoord aan de Rechter geven!
Ik kan geen minuut langer wachten.

HECASTUS Ik zit aan alle kanten serieus in de problemen.

[685] Ik weet niet wat ik moet doen, want het is hard er naar toe te gaan en gevaarlijk te weigeren.

Als er dan niemand is die het document kan lezen, Wilt u het zelf dan lezen, dan weet ik zeker wat ik de rechter die mij dagvaardt, antwoord.

NOMODIDASCALUS [690] Daar heb ik geen bezwaar tegen, nu u dat vraagt.

Mene tekkel ufarsin, dit betekent: 'De waarachtige God heeft de dagen van uw leven geteld; de Allerhoogste heeft ze gewogen en te licht bevonden en daarom heeft de Rechtvaardige u van de wereld gescheiden.'³¹

[695] Dat is de eerste zin. En de tweede, die begrijpelijker is, is deze: *Tsav lebeitcha ki met atha welo tichje*, wat betekent: 'Mens, stel orde zaken, want u zult sterven en niet leven.'³² Dit is de boodschap van de Heer.

HECASTUS [700] Zal ik dus sterven?

NOMODIDASCALUS Inderdaad, zo zeker als wat.

HECASTUS Hoezo, zal ik sterven, terwijl ik nog maar dertig ben?

NOMODIDASCALUS U zult sterven en de dag van morgen hierna niet belevén.

HECASTUS Zal ik sterven, met een overvloed aan rijkdommen, en met vrienden, Familieleden, een vrouw en kinderen?

NOMODIDASCALUS [705] Kijk maar wat voor hulp zij u bieden! U moet sterven. Welke antwoord hebt u nu aan de rechter? Zeg op!

HECASTUS Wat vreselijk! Of ik wil of niet, ik de ongelukkigste mens op aarde, zal naar de hoogste Rechter gaan.

NOMODIDASCALUS Jij ook, jongen, pak je spullen. We gaan.

JONGEN

Goed.

TWEEDE BEDRIJF. SCÈNE 10.

Trimeters.

HECASTUS alleen.

[710] Ach Dood, hoe bitter is de gedachte aan u
 voor een gezond mens die vreedzaam leeft te midden
 van zijn bezit en nog van zijn voedsel kan genieten.
 Ach mijn ziel, nadat je het licht van de zon hebt verlaten,
 je lieve echtgenote, je dierbare kinderen, je aanzienlijke
 [715] bezittingen, je goede vrienden en dit heerlijke
 lichaam van jou, zul je nu weggerukt worden
 langs de donkere, onbekende weg van de gruwelijke dood
 naar de zetel van de opperste rechter, bij wie je op
 tienduizend aanklachten niet één antwoord hebt,
 [720] Daar zal je niets bereiken met geld, want Hij is rijk,
 niets met gunsten, want Hij is rechtvaardig, ook niet
 met list, want Hij is wijs, niets met trucs, want Hij is rechter
 en getuige.³³ Welke hoop heb ik alleen in 's hemelsnaam
 nog bij Hem alleen, of het moest zijn dat mensen die
 [725] verloren zijn, geen enkel heil te verwachten hebben?
 Trof ik maar één vriend bij al die vrienden aan,
 die me zou willen vergezellen bij mijn tocht,
 die zelfs tot de zetel van de rechter mijn zaak
 naar vermogen zou verdedigen. Die man zou voor mij
 [730] beslist een niet geringe troost betekenen.
 Zo iemand moet ik vinden in het huis of buiten.

KOOR.

Dimeters.

Uit Ecclesiasticus, de Psalmen en de Apocalyps.

Dood, hoe bitter is de gedachte aan u
 voor een gezond man die
 in rust overvloed bezit en

[735] nog graag aanzit bij feestmalen!

Ach wrede dood, ach afgrijselijk lot
 voor een misdadig en goddeloos mens,
 voor wie, losgemaakt van het lichaam,
 de afschuwelijkste dood te wachten staat.³⁴

[740] De dood van het lichaam is wel pijnlijk,
 toch is hij maar van korte duur;
 maar de dood van de ziel is eeuwig
 en de pijn veel snijdender.

De eerste dood scheidt een vriend
 [745] van zijn sterfelijke vrienden;
 de tweede dood verwijdert de mens
 voor eeuwig van de levende God.³⁵

Want zolang als God God zal zijn,
 zal de goddeloze goddeloos zijn;
 [750] hij zal zolang in de hel blijven,
 als God in zijn heerlijkheid.

DERDE BEDRIJF. SCÈNE 1.

Trimeters.

HECASTUS alleen.

Wat een zegen als iemand zijn leven zo rechtschapen
 heeft ingericht, dat hij helemaal niet bang is als de dood
 nadert, maar de rechter tegemoet durft te treden;
 [755] dit besef ik nu ik in zo grote ellende zit,
 helaas veel te laat. Want zoveel zorgen kwellen
 mijn hart, dat ik totaal niet weet wat ik
 het beste het allereerst kan proberen.
 Wanneer ik mijn vroegere leven overzie, jaagt
 [760] mijn slechte geweten mij meer angst aan dan
 de dood. Zelfs al zou ik voortaan beterschap beloven,
 ben ik doodziek, is de dood nabij, dringt ook God

als toornige rechter aan, dan ik ben zielsbenauwd
spoedig alleen voor Zijn rechterstoel te staan,
[765] en ik weet niet of er tussen al mijn goede vrienden
iemand is die met mij mee zou willen gaan.
Toch moet ik dit zeker onderzoeken,
want ik durf niet alleen naar de rechter te gaan.
Als eerste dient Daemones zich aan met zijn vrienden,
[770] hem moet ik nu in de eerste plaats aanspreken.

DERDE BEDRIJF. SCÈNE 2.

Trimeters.

DAEMONES en twee VRIENDEN, HECASTUS.

Laten we gaan kijken, hoe het met onze oude vriend
Hecastus is.

VRIEND 1   Ja, laten we gaan!

VRIEND 2   Kijk, daar komt hij net aan.

DAEMONES Hoe gaat het, Hecastus? Smaken de goede wijnen
je nog altijd niet? Waarom ben je zo somber? Hoe is het
[775] met de pijn in je zij?

HECASTUS   Praat me niet van wijn,
vriend Daemones. De pijn wordt wel veel erger,
maar er is iets anders dat mij nog heviger kwelt.
En wat dat betreft, roep ik de raad en de hulp in
van jou en heel veel anderen.

DAEMONES   Kop op!
[780] Want we zullen heel graag echt alles
voor je doen: invloed, geld en verstand zetten
we in voor jou. Kom, zeg wat er is, en wij
helpen je.

HECASTUS   Ik moet verschijnen voor de rechterstoel

van de heerser en opperkoning en van al mijn
[785] daden, woorden, en ook van wat mij werd
toevertrouwd, tot op de cent verantwoording afleggen.
Maar omdat ik niet alleen voor de hoogste rechter
durf te verschijnen, smee ik jullie in naam van
onze jarenlange vriendschapsbanden, dat jullie
[790] allemaal, of een van jullie, samen met mij
zouden vertrekken naar de zetel van de rechter
en aanwezig zijn om me te steunen en te verdedigen.

DAEMONES Je kunt gerust zijn, want ieder van ons zal je daar
Zo goed hij kan steunen. Maar wanneer moeten we
[795] vertrekken en hoe, waarheen en naar welke rechter?

HECASTUS Het is vreselijk! Onmiddellijk, nog vóór het avond is,
moet ik de verschrikkelijke grenslijn van leven en dood
over en naar een geheimzinnig, onherbergzaam land
vertrekken, en voor de hoogste rechter verschijnen.

DAEMONES [800] Dat is niet best, Hecastus, wat je daar zegt.
Dat gaat onze krachten te boven. Als we nu iets
voor je moesten doen in het eerstvolgende dorp
of stad, zonder gevaar en voor een rechter
die ik ken, zou ik je zeker niet in de steek laten;
[805] maar in dit geval – wat zij hier kunnen,
weet ik niet – ben ik niet in staat je te helpen.

VRIEND 1 Ook ik
heb nu geen tijd, want ik heb al een afspraak elders.

VRIEND 2 En ik heb geen tijd want ik ben sowieso al druk.

HECASTUS Is dit nu trouw in vriendschap? Is dit nu hulp?
[810] Laten jullie zó de man in ellende zitten die
voor jullie vroeger zo'n gevierde man was?

DAEMONES In deze omstandigheden moeten de dat zo doen.
Maar als ik je goed, vriendschappelijk advies

mag geven: kijk, daar komen Syngenes en je
 [815] verdere familieleden aan: leg hun het geval voor.
 Er is niets wat zij je zouden weigeren. Nou dag hoor!

HECASTUS Wat heb je nou aan zo'n troost van 'vrienden'!

DERDE BEDRIJF. SCÈNE 3.

Trimeters.

SYNGENES en twee FAMILIELEDEN, HECASTUS.

Wat een opschudding in je huis, m'n beste Hecastus?
 Waarom zitten je vrouw en je kinderen thuis te huilen?
 [820] Wat is dat voor koninklijk bevel waardoor jij plotseling
 bent weggeroepen?

HECASTUS Ach, het is vreselijk, beste neef,
 ik ben voor de zetel van de opperste rechter gedaagd
 en ik moet gehoorzamen, er is niemand die met me
 mee gaat om de rechter mild te stemmen, mij
 [825] te verdedigen of me raad te geven. Of een van jullie
 zou mij nu troost moeten komen bieden.

SYNGENES Neef, we zullen je niet in de steek laten. Wees gerust!

FAMILIELID 1

Ik zal je niet in de steek laten.

FAMILIELID 2

Hecastus, ik zal je niet in de steek laten.
 Ook al zal je me meenemen naar Indië of nog verder,
 over rotsen, door vuur en woestijnen,
 over zeeën vanaf de verre straat van Gibraltar
 tot aan de Bosporus en het Maeotische meer,
 ik zal je niet van je zijde wijken en je beschermen.
 Maar vertel ons waar je precies heen moet gaan en wanneer.

HECASTUS [835] Meteen. Ik moet naar de vreselijke beproeving

van de dood gaan en voor de strenge rechter verschijnen,
en ik kan op duizend aanklachten niet één antwoord geven.

SYNGENES Dat vind ik heel erg voor je, maar ik zou bij God
niet weten hoe we je kunnen helpen. Daar lijkt me
[840] de zaak te precair voor. Want ja, wij zijn
nog niet in doodsgevaar, wij hoeven niet bang te zijn.
Luister daarom alsjeblieft even rustig naar ons,
want we hebben het beste met je voor.
Je hebt zoveel rijkdom, je hebt heel trouwe
[845] knechten, en je hebt flinke kinderen.
Neem zo veel mogelijk goud en zilver mee,
neem je knechten en kinderen mee, en ga
zo onbekommerd naar de strenge rechter;
lukt het je kinderen niet je te redden, dan kun je
[850] het heel gemakkelijk met geld afkopen; dat
doet immers wonderen.³⁶ Wij zullen voor je vrouw
en je personeel zorgen, want daar ben je tenslotte
familie voor.

FAMILIELID 1 Dat zullen we doen.

FAMILIELID 2 Dat zullen we doen.

SYNGENES Toch zullen we, wanneer we weten dat je gereed bent,
[855] je plechtig uitgeleide doen tot aan de stadspoort.

FAMILIELID 1 We zullen je uitgeleide doen.

FAMILIELID 2 We zullen je uitgeleide doen
met de hoogste eer en plechtig.

HECASTUS Afschuwelijk, wat kun
je toch slecht vertrouwen op je familieleden.
Helpen jullie zo je familie?

SYNGENES Neef, wees toch
[860] alsjeblieft tevreden met wat we aanbieden! Nou, dag!

HECASTUS Helaas,
 ik wilde in elk geval mijn kinderen sparen;
 maar door iedereen in de steek gelaten, word ik
 gedwongen hén met mij mee te laten gaan.
 Daar zijn ze, hun ogen vol tranen om mijn ellende!

DERDE BEDRIJF. SCÈNE 4.

Trimeters.

PHILOCRATES, PHILOMATHES, HECASTUS.

[865] Wij zijn allebei sinds kort geen pubers meer.
 Toch, als ik hoor hoe bang vader is, kan ik mijn
 tranen niet inhouden.

PHILOMATHES Al zou ik ook wel voortaan
 zonder vader kunnen leven, toch ben ik ook
 somber en wordt het mij te machtig.

HECASTUS [870] Kom, mijn dierbare zonen, sta jullie vader
 bij en help hem in deze hachelijke situatie!

PHILOCRATES Vader, voor ons allebei geldt, als we u hulp
 of advies kunnen geven, zullen we u zeker
 niet in de steek laten. Wat ik ook kan met wapens,
 [875] lichamelijk geweld of kordate moed,
 zal ik zonder enig bezwaar voor u doen, vader.

PHILOMATHES Wat mij betreft, vader, al wat ik weet op het gebied
 van het kerkelijk en wereldlijk recht, of van preekkunst
 en welsprekendheid, of van de wijsbegeerte in al
 [880] haar aspecten, daar mag u een beroep op doen,
 nog afgezien van het feit dat ik ook mezelf geheel
 aan u verschuldigd ben. Dat zegt de natuur, dat schrijven
 de wetten voor en dat gebiedt de rede.

HECASTUS Dat zijn mooie woorden,

mijn zonen, en jullie geven me weer een beetje moed.
[885] Omdat ik nu door al mijn familieleden en vrienden
stuk voor stuk in de steek word gelaten, omdat verder
het onontkoombare oordeel van de rechter mij opeist
en ik niet alleen naar de geduchte rechter durf gaan,
omdat ik een slecht geweten heb, smee ik jullie,
[890] terwijl ik gewend was jullie bevelen te geven,
bereid te zijn om samen met mij naar de rechter te gaan.

PHILOCRATES Wie is die rechter over wie u het hebt, vader?

HECASTUS De oppermachtige Heerser van hemel en aarde.

PHILOCRATES Die moet men vrezen. Wie zou bij Hem durven komen?
[895] Maar toch, waarlangs en waarvoor moet u naar hem toe?

HECASTUS Via de dood naar een bar en onbegaanbaar gebied,
waar ik vervolgens de beloning voor al mijn woorden
en daden zal ontvangen.

PHILOCRATES   Nee toch, vader!
Gaat u sterven?

HECASTUS   Ik ga sterven.

PHILOCRATES   Vandaag nog?

HECASTUS   Op deze dag, mijn zoon.

PHILOCRATES [900] Hoe weet u dat, vader?

HECASTUS   De bode van de eeuwige God
heeft me met dit document mijn dood aangekondigd.

PHILOMATHES Waarom vraagt u geen uitstel, vader? Waarom
was u niet bij een hogere rechter in beroep gegaan?

HECASTUS De Rechtvaardige staat geen enkel uitstel toe,

[905] en de Allerhoogste ook geen enkel beroep.
Daarom bid en smee ik jullie, mijn zonen,
je vader bij te staan in het gevaar
en door je hulp en verdediging mijn hopeloze
zaak een klein beetje beter te maken.

PHILOCRATES [910] Vader, wanneer u me vraagt met wapens of geweld
tegen uw vijanden te vechten, kent Philocrates
geen vrees, geen angst, bij Hercules, en zal hij
zich niet aan de strijd onttrekken; maar samen met u
afdalen naar de vreselijke krochten van de dood,
[915] iets wat tegen mijn gemoed en aard ingaat, dat weiger ik.
Maar als mijn broer Philomathes iets meer
voor u zou weten, willen en kunnen doen,
van mij mag hij.

PHILOMATHES Vader, ik aarzel geen moment
om u in de grootste mate ten dienste te staan
[920] met mijn kennis en ijver, maar me in doodsgevaar
begeven, dat kan en moet ik beslist niet,
vooral omdat ik niet weet, of ik u voor
de Rechter zou kunnen helpen of verdedigen.
Neem daarom, vader, mijn raad aan, en neem
[925] uw knechten en een flinke som geld mee,
want daarover bent u de baas. De knechten
kunnen u bijstaan, wanneer iemand geweld tegen u
gebruikt, en het geld maakt uw zaak minder erg
of vergeeflijk, wanneer u niet in staat bent zich te verdedigen.
[930] Rechters zijn voor niets zo gevoelig als voor geld.

PHILOCRATES Ik ben het volkomen eens met mijn broer.
Het is beter je personeel aan gevaar bloot
te stellen dan je kinderen, anders is er na je dood
niemand om de erfenis te verdelen.

HECASTUS [935] Zoons, laten jullie je vader zó in de steek, stellen
jullie hem zó teleur? Hij is toch altijd goed voor jullie geweest?
Verachten jullie hem zó, die jullie verwekt en opgevoed heeft

en die jullie groot heeft gemaakt?

PHILOCRATES   Wij verachten u niet.

PHILOMATHES   Nee, wij verachten u niet, maar
we doen er wijs aan een dwaze vraag af te wijzen. Nou dag!

HECASTUS   Ach,
[940] op wie kan ik nog hopen? Als mijn zoons hun vader
in de steek laten, wat zal de rest van het gezin dan wel doen?
Ik zal proberen of ik iets kan afdwingen met bevelen.
Kom onmiddellijk hier, al mijn huisknechten,
kom naar buiten!

DERDE BEDRIJF. SCÈNE 5.

Trimeters.

PHILOPONUS, HECASTUS, PANOCNUS.

Had u ons geroepen, meester?

HECASTUS [945] Ik had niet alleen jullie geroepen, maar ook mijn
andere knechten.

PHILOPONUS   Wat moeten wij voor u doen?

HECASTUS Breng mijn Plutus, mijn rijkdommen en al wat
in huis een hoge waarde heeft, hier naar buiten!

PANOCNUS We gaan het halen.

HECASTUS   Onmiddellijk!

PHILOPONUS   We wachten geen minuut.

HECASTUS [950] Ik zou mijn echtgenote en haar dienstmeisjes te hulp
kunnen roepen en mijn lieve vriendinnetjes, aan wie
ik tot nu toe evenveel plezier beleefd heb – ik ging mijn plezier

en mijn hormonen achterna – en die veel van me hielden.
 [955] Maar ik vrees dat het wellicht nutteloos is.
 Wat zouden vrouwen, die angstige wezens, hier wagen,
 waar zelfs de moedigste man siddert van angst? Als mijn zoons
 niet luisteren, zou dan mijn onwillige vrouw naar mij luisteren?
 Wat voor een gepraat is er daar binnen? Komt er iemand naar bui-
 ten?
 [960] Het is mijn vrouw en ze heeft de smoor in over iets.

DERDE BEDRIJF. SCÈNE 6.

Trimeters.

EPICURIA, HECASTUS, twee MEIDEN.

Lieve man, waarom laat je Plutus naar buiten
 halen uit de geldkist binnen in het huis?
 Drijft je ziekte je soms tot waanzin?

HECASTUS Beste vrouw, laat mij vandaag volop van
 [965] deze schatten genieten. Morgen ben ik misschien
 mijn geld, roem, het leven, alles kwijt, omdat ik dan
 met angst en beven naar het rijk van de dood ga.

EPICURIA Lieve help, man, wat betekent dat nu weer wat je
 begint te zeggen? Laat jij mij, je beide zonen,
 [970] je personeel en al je bezit achter en ga je weg?
 Is de waanzin je naar de kop gestegen?

HECASTUS Hou je mond, vrouw, dan hoor je dat ik helemaal niet
 waanzinnig ben! Heb je zojuist die man gezien,
 die eerbiedwaardige man met zijn statige manieren?

EPICURIA [975] Ja. Hij heeft me heel wonderlijk de stuipen
 op het lijf gejaagd door me voortdurend te herinneren
 aan de dood en aan het strenge oordeel van
 de rechtvaardige God.

HECASTUS

Deze kondigt mij nu

met een geldig, handgeschreven document
van de machtige God mijn dood aan en daagt mij meteen
[980] voor het vreselijk tribunaal van de rechter, bij wie
ik niet één antwoord heb op duizenden beschuldigingen.
Daarom, mijn vrouw, smeed ik je, ook al kan je
mijn zaak niet verdedigen, tegelijk met mij te sterven,
met mij te vertrekken en mij zo te troosten en te steunen.

EPICURIA [985] Ach, lieve Hecastus, ben je zo dicht bij de dood?

HECASTUS Ja.

EPICURIA Kun je echt geen uitstel krijgen?

HECASTUS Geen enkel.

EPICURIA Zul je dan vandaag sterven?

HECASTUS Vandaag.
Straks zal je hem wel naar mij toe zien komen.

EPICURIA Wat ben ik ongelukkig. Wat is de dood bitter! Het woord
[990] 'dood' alleen al jaagt mij angst aan. Zorg jij maar
voor jezelf, lieve schat! Met je meegaan durf ik niet.
Neem maar het goud en het zilver en heel het personeel!
De dood jaagt mij angst aan, ik wil niet doodgaan.

HECASTUS Laat me
alsjeblief tenminste deze meisjes tot troost.

MEID 1 [995] Ik smeed u, mevrouw, ons niet te laten sterven.

MEID 2 Laat niet toe, mevrouw dat wij doodgaan!

EPICURIA Ik smeed je, man, neem je eigen knechten met je mee.
Laat mijn dienaressen voor mij behouden blijven!

HECASTUS Ik ben diep ongelukkig! Laat de knechten Plutus halen.

EPICURIA [1000] Dat zullen ze zo doen. Wees gerust; ik zal
veel geld en manden vol brood aan de armen
schenken voor het heil van je ziel. Vaarwel mijn man!

HECASTUS Wat een schrale troost, wanneer je voor mij iets
uitdeelt, als ik dood ben!

DERDE BEDRIJF. SCÈNE 7.

Trimeters.

PHILOPONUS, PANOCNUS, PLUTUS, HECASTUS.

Help een handje!

[1005] Wat sta je daar lui!

PANOCNUS Omdat hij heel vet en zwaar is!

PLUTUS Waarom stoor je me? Waar breng je me naar toe?

PHILOPONUS De baas ontbiedt je.
Hier is Plutus, meneer.

HECASTUS Zet hem neer, zodat ik even met hem kan spreken!
Hé, Plutus, slaap je?

PLUTUS Slapen, met al dat gesjor aan me?
Mijn leden, vroeger een geheel, zijn door zoveel trekken
[1010] uiteengerukt, uitgeput, uitgemergeld,
zodat ze bijna niet meer samenhangen.

HECASTUS Je moet vandaag samen met mij meegaan
en mijn zaak steunen bij een geduchte rechter.

PLUTUS Hoe kan ik nou meegaan, blind en vet als ik ben?
[1015] Alles zal ik voor je doen, maar wel thuis.

HECASTUS Je moet op weg gaan naar de andere wereld.

Kom eruit, stomkop!

PLUTUS   Nee, ook al trek je me uit elkaar.

HECASTUS Plutus, de dood zit me op de hielen. Als je niet uit jezelf wil, zullen mijn knechten je zelfs tegen je zin [1020] meenemen.

PLUTUS   Dat zullen ze niet. Ze zouden eerder hun lijf en lendenen vernielen dan me meenemen. In de dood help ik geen enkel mens ter wereld. Dan ga ik nog liever in andermans eigendom over.

HECASTUS Je bent rebels tegen mij. Maar ik zal proberen, of ik [1025] jou niet kan dwingen en naar buiten brengen. Breng hem naar binnen en zet snel een stevige draagbaar klaar om die dwarskop ver weg te brengen. Ik kom zo.

PHILOPONUS Tot uw dienst.

HECASTUS   Ach, wat een ellende!
Elke troost lijkt voor mij mijlenver weg!
[1030] De pijn van mijn lichaam en ziel wordt erger, mijn laatste uur is bijna geslagen en of ik wil of niet ik moet me haasten en alleen de vreselijke weg afleggen, helaas, door allen in de steek gelaten. Alleen moet ik verschijnen voor de geduchte rechter [1035] en voor hem rekenschap afleggen. Maar ik misschien kan ik Plutus naar buiten laten brengen. Nu zal ik mijn huis binnengaan, om alles keurig te regelen, andere kleding aan te trekken, en me dan voor te bereiden op deze tocht, de treurigste van alle.

KOOR.

Trochaeische dimeters.

[1040] In smart geboren en getogen,
 glijden wij allen heen,
 als wegvloeiend water
 naar de diepten van de dood.

Wat baten ons dan lichaamskracht
 [1045] en schatten, wat plezier en eer,
 na de dood, wanneer wij van
 dit alles beroofd worden?

De geile bok zal dan verrotten,
 de arrogante kwast worden vertrapt,
 [1050] en de rijke vent naakt onder het stof
 bedolven, aas voor de wormen.

Laten we dus tot inkeer komen
 En onberispelijk gaan leven,
 dat niet, God verhoede, de eeuwige
 [1055] dood op de tijdelijke volgt!

VIERDE BEDRIJF. SCÈNE 1.

Trimeters.

HECASTUS, TWEE KNECHTEN, PERSONEEL, FAMILIELEDEN, VRIENDEN.

Loop langzaam vooruit, zoals ik bevolen had,
 en draag mijn Plutus voorzichtig en behoedzaam,
 anders raakt hij geërgerd en gaat hij tegen mij tekeer!
 Ik zal voor het laatst afscheid nemen van mijn huisgenoten,
 [1060] familieleden en vrienden, daarna kom ik gauw.

KNECHTEN We zullen vertrekken. Maar wie zal onze gids zijn?

HECASTUS Een gids zal zeker niet ontbreken: ga maar vast!
 Nu, vrouw, het ga je goed; kinderen, het ga jullie goed,
 mijn lieve vlees en bloed. Nu scheidt ons

[1065] de bittere dood.

EPICURIA   Vaarwel, liefste man!
 Nu zal ik als een tortel die haar maatje mist
 verweduwd in huis zitten.

ZONEN   Vaarwel, liefhebbende
 vader! Zul je ons zó als wezen achterlaten?
 Scheidt de wrede dood ons zó? Vaarwel, vader!

HECASTUS [1070] Vaarwel, familie; vaarwel, goede vrienden!

FAMILIELEDEN Zul je ons zó in de steek laten, Hecastus? Het ga je goed!

HECASTUS Zelf alleen gelaten, laat ik jullie alleen.

FAMILIELEDEN   We zullen je begeleiden
 tot aan de stadspoort.

HECASTUS   Een schrale troost.

VRIENDEN Wij gaan mee.

HECASTUS   Maar jullie zullen me opnieuw in de steek laten.
 [1075] Hé, wat voor een rumoer en gegil hoor ik daar
 uit de verte? Ik word vreselijk bang en ik huiver
 over al mijn leden.

VIERDE BEDRIJF. SCÈNE 2.

Trimeters.

Twee KNECHTEN, HECASTUS, VRIENDEN, FAMILIELEDEN, DOOD.

De Dood, de Dood is daar.
 Achter u, Hecastus!

HECASTUS   Ai!

VRIEND 1   Wat zeggen jullie daar?

VRIEND 2 Jullie beweren toch niet dat de Dood er is?

KNECHTEN   De Dood is er, vlakbij,
[1080] een gruwelijke verschijning, een ijselijk spook,
een zo afschuwelijk gedrocht dat het net een
zwarte duivel lijkt.

FAMILIELEDEN   Kunnen we niet beter vluchten?

KNECHTEN Als u verstandig bent wel.

VRIENDEN   Kijk!

FAMILIELEDEN   Goeie genade!

KNECHTEN   Vlucht, meester, hij komt op u af.

HECASTUS Vluchten? Waarheen dan? Ook al vlucht ik, ontvluchten
[1085] lukt niet. Ach, het is uit.

DOOD   Schurk, blijf staan, staan jij, boef!
Waarom heb je zolang gewacht om voor het tribunaal
van de hoogste rechter te verschijnen?

HECASTUS   Geef mij toch
uitstel, geduchte Dood!

DOOD   Nee, ik wacht niet!

HECASTUS Alsjeblieft, tenminste tot morgen.

DOOD   Ook niet tot morgen.

HECASTUS [1090] Of een uurtje.

DOOD   Goed dan, met pijn in het hart. Over een uurtje

kom ik hier terug en sleep je mee, of je wilt of niet;
 ik zal je voor de rechter sleuren voor het onderzoek,
 en als je schuldig bent, sleep ik je naar de hel.

HECASTUS Grote God, mijn hart is nu beklemd door zo'n
 [1095] grote angst voor de dood, en van binnen gloei ik
 zo verschrikkelijk, dat ik (en dat maakt me zo verdrietig)
 geestelijk en lichamelijk een wrak aan het worden ben.
 Bovendien jaagt het bewustzijn van de grootste
 zonden mij angst aan. De moed zinkt me in de schoenen
 [1100] Van boven dreunt de donder van de vertoornde rechter,
 beneden gaapt de donkere hellepoel om mij te verslinden;
 van alle kanten belagen bloeddorstige geesten mij.
 En er is niemand van al mijn dierbaren
 om me ook maar één woord van troost te geven.
 [1105] Wat blijft er mij in mijn ramspoed dan nog over,
 behalve totale wanhoop aan mijn leven en heil?
 Jullie die hier voorbijgaan, merk op en zie:
 is er ook maar één verdriet zo bitter als
 de grote ramp die mij wordt aangedaan?³⁷
 [1110] O oude, edele vriendin, mijn Deugd, wat zie ik jou
 langzaam uit de verte me tegemoet komen!
 Als jij me niet helpt, is er voor mij in mijn ellende
 geen redding meer. Ach, ik geef het op, verzwakt
 door ziekte en door angst voor de Dood die nabij is.

VIERDE BEDRIJF. SCÈNE 3.

Trimeters.

DEUGD, HECASTUS.

[1115] Is dit mijn vroegere vriend? Is dit Hecastus, die
 mij eerde en aanbad, voordat genietingen, rijkdom
 en aanzien zijn goede levenswandel hadden veranderd?
 Al gedraagt hij zich slecht tegenover mij, toch
 zal ik naar hem toegaan. Vroeger mocht de man mij
 [1120] graag en gingen we goed met elkaar om.
 Goedendag, Hecastus!

HECASTUS   In deze benarde situatie
heb ik niets méér nodig dan een heilwens, mijn Deugd,
maar schaamte en het besef van mijn ondankbaarheid
verbieden me mijn ogen naar jou op te slaan.

DEUGD [1125] Welk gevaar dreigt er dan, en wat is daar aan te doen?

HECASTUS Dadelijk komt de bittere Dood mij halen, en
er is niemand van al mijn bekenden die mij met zijn raad
en daad wil bijstaan; daarom ben jij misschien de enige
die me op dit moment ter zijde wilt staan en helpen,
[1130] al verdien ik het helemaal niet, en met mij mee wilt
gaan en de rechter in mijn zaak, vermurwen!

DEUGD Hecastus, je ziet hoe mager en uitgeput ik ben.
Ik zit onder het stof doordat jij en de anderen
tot nog toe niet zo de eer hebben gegeven,
[1135] die me toekwam. En hoe kan ik je zó, vuil
en slap als ik ben, naar de hemelse rechter begeleiden
en je zaak, die, je geeft het zelf toe, er slecht voorstaat,
verdedigen?

HECASTUS   Mijn Deugd, ik erken inderdaad
dat ik je weldaden met ondank heb beloond
[1140] in de tijd dat ik in de bedrieglijke kracht van mijn
jaren was en rijk kon leefde. Maar als jij me nu
in de steek laat, is het met mijn heil gedaan.
Want dadelijk zal de gapende Tartarus mij,
door wanhoop gebroken, opnemen als aas voor de hel.

DEUGD [1145] Ik zwicht voor je smeekbeden, Hecastus,
en je tranen ontroeren me, maar alleen kan ik
je zeker niet helpen, al zou ik fit zijn.
Echt, de rechtvaardige rechter gunstig stemmen
Gaat anders dan je denkt. Ik alléén ben niet voldoende.
[1150] Niettemin zal ik je wat mij betreft niet
in de steek laten, en ik zal je zeker helpen.

Laat je eerst door deze knechten terug je huis in brengen en laat een priester roepen, om je te helpen, een godvruchtig en geleerd man.

[1155] Hij moet je de enige verkondigen die je kan redden, en de weg wijzen, die je zult gaan.

Ik zal intussen met mijn zuster, Geloof, spreken en proberen haar ertoe te bewegen je te bezoeken.

Als zij dit toegezegd heeft, en jij haar zelf hebt

[1160] ontvangen, is er hoop op redding, daar kun je zeker van zijn.

HECASTUS   Mijn Deugd, mijn enige troost,
jij hebt mijn leven als het ware van de onderwereld
gered. Ik zal vol vreugde sterven, als je dat hebt gedaan.

DEUGD Heb vertrouwen, tot ziens! Ik zal zodadelijk terugkomen.

HECASTUS [1165] Ja, kom terug! O, hoe veel meer liefde en echte trouw vind ik in haar dan in de anderen!
Blind en dwaas als ik was, keek ik niet naar haar om, zolang ik dacht dat alles alleen maar voorspoed was.
En kijk, juist zij komt uit zichzelf en terwijl alle mensen
[1170] me in de steek laten, geeft zij mij hoop en hulp.
Zal er eindelijk een van mijn knechten naar buiten komen om me naar binnen te brengen en me een beker koud water te geven? Wat een ellende, wat is mijn lot veranderd! Terwijl ik vroeger maar een kik hoefde geven,
[1175] moet ik nu elke kleinigheid vragen en krijg het niet eens.
Als er in jullie nog een hart in je lijf hebben, knechten, kom me dan te hulp en breng me terug in huis!

VIERDE BEDRIJF. SCÈNE 4.

Trimeters.

PHILOPONUS, PANOCNUS, HECASTUS.

We hebben u horen klagen, meester, en de ramp, die u treft, die kunnen we niet aanzien zonder

[1180] verdriet en tranen.

HECASTUS   Waarom, knechten,
lieten jullie mij in de steek en sloegen jullie
trouweloos op de vlucht? Is dát wat knechten doen?
Is dát fatsoenlijk? En is dát trouw zijn aan je meester?

PHILOPONUS We waren zo ontzettend bang voor de Dood,
[1185] dat onze geest van angst bezweek, en ook
onze knieën, onze ledematen, alles het begaf.
Vergeef het ons alstublieft, en zeg wat wij kunnen
doen! Want zolang de dood er maar niet mee gemoeid is,
zult u niets bevelen wat voor ons te lastig is.

HECASTUS [1190] Ik vergeef het jullie graag. Maar doe nu je best,
breng me allereerst het huis in, en geef me dan
een flinke teug water om mijn lijf van binnen af te koelen
dat zo in brand staat en zoveel dorst heeft, dat
zelfs de Hebrus³⁸ die niet zou kunnen blussen!
[1195] Daarna vertel je aan mijn zonen hoe het er
met mij voorstaat. Ze moeten allebei bij mij terugkomen
en omdat ze mijn ziekte niet kunnen genezen,
zo vlug mogelijk de hulp inroepen van een geleerd
man, een gewetensvol priester. Misschien kan hij op een
[1200] of andere manier door zijn woord mijn ziel genezen!

PHILOPONUS Het komt in orde. Ga jij de zonen van de meester zoeken;
ik zal alleen de meester in zijn huis brengen.

PANOCNUS Dat lukt je nooit alleen. Ik zal je helpen. Ik zal
zorgen dat zijn zonen uit het huis naar buiten komen.
[1205] Zij lopen met hun vrienden heen en weer in de tuin,
om van de doodsschrik die ze net kregen te bekomen.

PHILOPONUS Goed. Til hem dan voorzichtig op, anders begeeft
zijn hart het door de schok van het bewegen!

HECASTUS

Kalm aan!

KOOR.³⁹

Trochaeisch metrum.

Wanneer de rechtvaardige voortijdig sterft,
[1210] zal hij niet bedroefd zijn,
maar hij zal het opgewekt ondergaan,
omdat hij zal worden verkwikt.

Want over hen die in God ontslapen,
wordt geschreven dat ze gelukkig zijn,
[1215] want zijn mogen uitrusten
van al hun zware bezigheden.
Kostbaar is werkelijk in Gods ogen
de dood van de getrouwen
die in een gelukzalig einde
[1220] bereidwillig en opgewekt sterven.

Daarom vind ik de dood
niet gruwelijk of vreeswekkend:
voor wie vroom leven is hij de poort
naar het gelukzalig leven.

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 1.

Trimeters.

PHILOCRATES, PANOCNUS, PHILOMATHES.

[1125] Panocnus, kom hier, voor het geval we je hier
nodig hebben. Anders gaan je luiheid en nalatigheid
binnen nog meer in de weg zitten dan buiten.

PANOCNUS Ik zal opschieten, meneer. Zeg maar wat ik moet doen!⁴⁰

PHILOMATHES Philocrates, het is mis met vaders gezondheid,
[1230] dat maak ik feillos op uit zijn laatste urine.
Want als die van donkerblauw naar zwart neigt,

is dat een teken dat de dood heel nabij is.
Te laat heeft hij een beroep gedaan op mij als arts.

PHILOCRATES Als de zaken er zo voor staan, moet hij gauw op pad.
Hé, jij daar!

PANOCNUS Wat is er?

PHILOCRATES Ga naar het dorp in de buurt!

PANOCNUS [1235] Ik ga al.

PHILOCRATES En haal zo vlug mogelijk de priester
Hieronymus hierheen, dan kan hij vader niet alleen
met de heilige communie, maar ook zoals het hoort
met gewijde olie sterken!

PANOCNUS Ik haal hem.

PHILOCRATES Hup, op pad jij!

PHILOMATHES [1240] Schiet op. Je moet zeggen dat voor vader
de dood voor de deur staat!

PANOCNUS Dat zal ik zeggen.

PHILOMATHES En o ja!

PANOCNUS Wat is er?

PHILOMATHES En haal in één moeite door
een lijk kist bij de kistenmaker!

PANOCNUS Goed.

PHILOMATHES Zo vlug is hij nog nooit op pad gegaan,
[1245] maar de situatie vereist het ook. Want de dood
is voor vader werkelijk dichtbij. Maar, beste

Philocrates, ik ben nog niet vergeten wat je onlangs zei over de erfenis, en dat in strijd is met het goddelijk recht én met de burgerlijke wetgeving. Je krijgt van mij [1250] geen stuiver extra, of je moet in de rechtbank van me winnen.

PHILOCRATES Ik laat me niet tegenhouden door jouw ranzige, afgeschafte wetten. Schild, sabel en lans, dát zijn voor mij wetten. Alles wat aan de soldatenkoppel hangt, [1255] zal ik met de wetten van het zwaard verdedigen.

PHILOMATHES Als je met geweld werkt, niet met het recht, win jij. Maar ook het recht heeft zijn beschermers. Voor het gerecht zing je wel een toontje lager, als ik je aanklaag wegens omkoperij.

PHILOCRATES [1260] Loop naar de duivel, jij jonkie! Of denk je soms dat je vaders erfenis gelijkelijk met mij kan verdelen, terwijl jij de jongste bent, en ook nog eens lager in rang? Bij Hercules, ik rijg je liever aan dit zwaard dan dat ik aan jou toegeef.

PHILOMATHES [1265] En ik ga zoals dat heet nog geen strobreed voor jou aan de kant. Jij maakt me niet bang met je zwaard. Maar nu moeten we zwijgen om de goede naam van het huis. Daar is de man die van ons vader moet bijstaan, een rechtschapen man en priester van de almachtige God. [1270] Dat gaat voor.

PHILOCRATES Welkom! Laten we mee naar binnen gaan, anders haalt hij hem zoals altijd over om meer dan nodig aan de armen en vreemdelingen te geven.

PHILOMATHES Daar moeten we zeker voor oppassen. We weten toch hoezeer dat slag van mensen nu eens voor zichzelf [1275] dan weer voor anderen die ze sympathiek vinden, ruime legaten afpersen, wanneer ze een rijke zien sterven.

Laten we gaan! Kijk, daar naderen andere vrouwen,
ik weet niet wie ze zijn; ze komen regelrecht hierheen;
hun edele gelaatstrekken wijzen op waardigheid.

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 2.

Trimeters.

DEUGD, GELOOF.

[1280] Lieve zuster (omdat je zo vriendelijk bent
moet ik dat wel zeggen), de man, over wie ik sprak,
is beslist uit een goede familie geboren, heeft een
degelijke opvoeding gehad en goed onderwijs.
Hij had alles in huis om zuiver met mij om te gaan,
[1285] van het goede te houden en het kwade te haten.
Maar zo gauw de jongen in de moeilijke leeftijd
van de jeugd zat, begon hij af te glijden, zich
schuldig te maken aan misdrijven en mij te vergeten.
Laat ik je niet vervelen met al te veel details:
[1290] hij stortte zich tenslotte hals over kop in elke zonde.
Hij verloor al zijn krachten, maar ook elke troost van
alle stervelingen, dus kreeg ik medelijden met hem,
toen ik dacht aan zijn vroegere genegenheid voor mij.
Ik sprak hem moed in en gaf hem hoop op het hoogste heil,
[1295] als ik jou, die goddelozen redt, tot mildheid
kon bewegen. Daarom, lieve zuster Geloof,
smee ik je bij Gods liefdevolle barmhartigheid⁴¹
dat je deze arme man bij de hemelse Rechter
te hulp komt, ook al heeft hij nauwelijks of geen
[1300] verdiensten. Zo zal Gods eer
in volle glorie stralen, en zal het schaapje
waarvoor de herder zijn bloed vergoten heeft,⁴²
door jouw toedoen op het pad der deugd teruggebracht,
niet ten onder gaan, maar eeuwig leven in de glorie.
[1305] Als ik ondanks mijn zwakke gestel iets voor je
kan doen, sta ik te allen tijde voor je klaar.

GELOOF Heel graag, zuster, want zonder jou zou mijn moeite

vergeefs zijn, om niet te zeggen onmiddellijk dood.⁴³

Maar hoe kan ik hem helpen als hij niet gelooft?

[1310] Hij heeft ook mij vroeger als nutteloos afgeschreven
en zijn vertrouwen gesteld in weelde, eer en macht.

Bovendien kan ik hem niet tot steun zijn, tenzij
God, de Vader van alle lichten, mij door zijn genade
aan hem terug geeft, als hij er nu om smeekt.

[1315] Want niemand komt tot Christus, behalve degene die
de hemelse Vader zelf bij Hem gebracht heeft.⁴⁴ Er moet
iemand zijn die hem het evangelie verkondigt, namelijk
de kwijschelding van zonden door Jezus Christus;
misschien zal de genadige Vader mij dan opnieuw aan
[1320] die man schenken. Want geloof is uit het gehoor,
maar het gehoor wordt slechts door het woord van God
in de ziel gestort.⁴⁵

DEUGD

Dat vind ik ook. En ik heb

er op aangedrongen in die geest te handelen, ja wat meer is,
er is een priester het huis in om voor hem te preken.

[1325] Kom dus, laten we alsjeblieft naar binnen gaan,
zuster, anders is Satan, de aloude vijand, ons nog vóór,
of de Dood die wel heel dichtbij is.

Dan ben je in de buurt als je nodig bent.

GELOOF Zuster, wat je mij vraagt, is vroom. Ga maar voor,

[1330] ik kom. Want een afzichtelijke geest komt nu hierheen.

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 3.

Trimeters.

SATAN alleen.

Ik zal hier even gaan zitten om mijn aanklacht
tegen Hecastus preciezer op te schrijven, om te voorkomen
dat heel de zaak tot een ernstig, afschuwelijk proces
leidt, als er een onwaarheid zou zitten in de zware
[1335] beschuldigingen. Jullie allemaal die hier
in het theater aanwezig zijn, word niet te brutaal,

of je moet willen dat ik dat geginnegap ook noteer.
 Allereerst is hij hoogmoedig en verwaand,
 hoogmoedig en verwaand, en verwaand,
 zowel wat zijn huis betreft, zijn huis als zijn kleding,
 zijn kleding. De rest zal ik nu zwijgend opschrijven,
 anders horen jullie klets-kousen het, en vertellen het verder.

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 4.

Trimeters.

De priester HIERONYMUS, HECASTUS, GELOOF, DEUGD.

Nu je eindelijk je zonden hebt gebiecht,
 Hecastus, moeten die je door de priester
 [1345] worden kwijtgescholden en moet jij, Hecastus,
 gesterkt worden met de heilige communie en het heilig
 oliesel, of ik moet merken dat je geloof in Christus wankelt.⁴⁶
 Geloof je dat Gods Zoon, Jezus, werkelijk God en
 werkelijk de zoon van een maagd, voor jouw redding
 [1350] en voor die van alle stervelingen naar de verloren
 wereld is gekomen?

HECASTUS   Dat zeggen ze,
 en ik herinner me dat ik dat ook heb gelezen.

HIERONYMUS   Geloof je dat Hij
 zonder zonde onder de mensen geleefd heeft, en dat Hij
 tenslotte aan het kruis gebracht werd en gestorven is?

HECASTUS Dat zeggen ze, en men verzekert ook dat Hij begraven is.

HIERONYMUS Ik wil dat je voor jezelf antwoordt. Geloof
 ook jij wat anderen schrijven en zeggen over
 Jezus Christus, de enige zoon van God?

HECASTUS Waarom zou ik de ernstige mannen niet geloven
 [1360] die dit betrouwbaar op schrift hebben gesteld?
 Wie zou twijfelen dat Sallustius de waarheid heeft

verteld? En Livius? En Caesar? En de anderen?

HIERONYMUS Geloof je dat Hij is gestorven en begraven,
en op de derde dag levend opgestaan uit de doden?

HECASTUS [1365] Ook dat vertellen alle evangelisten,
en dat Hij op de veertigste dag in tegenwoordigheid van
de zijnen in glorie is opgenomen ten hemel en zit
aan de rechterhand van de Vader. Wie zou betwijfelen
dat God alles kan als Hij wil, Hij de *Almachtige*?

HIERONYMUS Ga maar terug, Geloof, er is nog altijd geen plaats voor jou.

HECASTUS Is het soms geen geloof, dit alles te geloven?

HIERONYMUS Dat is zeker een daad van
geloof, die desondanks voor jou geen invloed zal hebben,
als zij niet voorkomt uit een levend, oprecht geloof.
Want ook demonen geloven en ongelovigen sidderen.⁴⁷

HECASTUS [1375] Wat is dan dit levend geloof dat u verkondigt?

HIERONYMUS Let op, ik zal het je geleidelijk bijbrengen.
Geloof je dat Gods enige zoon alles wat Hij
volvoerd heeft, deed om jou vrij te kopen,
dat Hij voor jou geboren is, voor jou geleefd heeft,
[1380] voor jou gestorven is, begraven en verrezen,
en voor jou de dood heeft overwonnen?

HECASTUS Wel heel rampzalig
zegt u dat ik ben. Want hoe meer u dit alles ontvouwt,
des te erger maakt u mijn leed en brengt u
mij naar de afgrond der wanhoop, omdat ik
[1385] door mijn slechte leven heb gemaakt dat ik
dit alles zeker niet verdien. Want ik weet inderdaad
dat Hij die rechtvaardig is dit niet voor zichzelf heeft
gedaan, maar voor de mensen die Hem vereren,
en voor alle zondaars die, nadat ze de waarheid hebben

[1390] leren kennen, zich niet opnieuw in verderfelijke, afschuwelijke zonden hebben gestort.

HIERONYMUS Kom nu maar, Geloof!
Want de man wordt eindelijk geraakt door vrees en berouw,
in het bewustzijn van de zonde die hij tegen God beging.

GELOOF Deze drie: schuldbesef, angst voor de hel
[1395] en berouw, vormen inderdaad
een gunstig begin van het ware heil van iedereen.
Ga nu zo verder, om vertrouwen in God op te wekken!

HIERONYMUS Geloof je in de heilige kerk en aan de gemeenschap
van alle gelovigen?

HECASTUS Zeer zeker.

HIERONYMUS [1400] In de lichamelijke opstanding?

HECASTUS Zeer zeker.

HIERONYMUS En aan het eeuwig leven in glorie?

HECASTUS Zeer zeker.

HIERONYMUS Waarom heb je dan moeite met het éne artikel
dat er tussen is gezet, de vergeving van zonden?
Hecastus, denk je dat de Vader, die je
[1405] door bemiddeling van zijn enige Zoon
eens en voorgoed heeft vrijgekocht van de dood,
waaraan Hij je had prijsgegeven, niet in staat is,
al je zonden te vergeven, hoe zwaar ze ook zijn,
en je terug te geven aan het eerste heil?
[1410] Hij kan toch alles als Hij het wil?

HECASTUS Hij kan het stellig, Hij die alles kan; Hij kan
zeker vergiffenis schenken, meneer, als Hij wil,
maar mijn vele, zware zonden staan mij in de weg,

want die wekken de woede van de geduchte Rechter op.
 [1415] Hij kan het zeker; maar waarom zou Hij willen,
 Hij die rechtvaardig is? Ach, dat ik jou zo in de steek heb
 gelaten, Deugd; zonder jou is er voor mij geen redding meer.

DEUGD Geef de moed niet op, Hecastus; want al heb je mij
 verwaarloosd, je kunt me terugwinnen met geloof.
 [1420] Luister naar de priester want hij spreekt namens God.

HIERONYMUS De deugd is God ongetwijfeld altijd welgevallig,
 maar niet zonder geloof en ook niet zonder vertrouwen
 in Zijn barmhartigheid. Mijn Hecastus, geloof je niet
 dat God, zoals Hij almachtig is, ook algoed is? Zijn macht is
 [1425] toch niet groter dan Zijn genade, Hecastus?
 Waarom hoop je niet dat Hij zich over jou wil erbarmen,
 als je belijdt dat Hij in staat is je te vergeven?
 Geloof je niet evenzeer in de vergeving van de zonden,
 als in Christus' geboorte, lijden en kruisdood?
 [1430] Beide horen toch evenveel bij je geloof?
 Is Christus niet daarom geboren, verwond en gestorven,
 dat jij zou geloven in de vergeving van de zonden?
 En je moet niet alleen geloven dat Hij allen die
 op Hem vertrouwen, kan vergeven, maar dat ook wil,
 [1435] ja, dat Hij hun reeds vergeven heeft.
 Want als je hart gelooft wat je mond belijdt,
 bijvoorbeeld dat de Vader Jezus uit de doden heeft
 opgewekt, dan zul worden je gered en is er geen gevaar.⁴⁸
 Want je kunt nu niets doen dan treuren en geloven.

HECASTUS [1440] U geeft vrome raad en roept mijn tranen op, al ben
 ik verstokt. Maar hoe zou Hij het willen, de Rechtvaardige?
 Zou Hij toelaten dat zoveel zonden ongestraft blijven?
 Hieronymus, kon u mij er maar evenzeer van
 overtuigen dat mijn God genadig voor mij is,
 [1445] als u mij van Zijn almacht overtuigt, dan zou ik
 de dood die mij te wachten staat, hoe wreed en
 huiveringwekkend hij ook is, geruster ontvangen
 en me opgewekter opmaken voor vertrek.

HIERONYMUS

Kom er nu maar bij, Geloof!

Met Gods genade zal ik het je laten zien,
[1450] overtuigend. Je had de vraag opgeworpen,
hoe Hij zou willen, de Rechtvaardige. Ik antwoord:
door Jezus Christus, zijn enige Zoon, die door de Vader
naar deze verdorven wereld werd gezonden, om zijn
grote liefde voor ons en zijn genade te tonen.
[1455] Want Hij had de verloren mensen zo lief,
dat Hij Zijn eniggeboren zoon zond, opdat ieder
die in Hem gelooft niet verloren gaat, maar zich
verheugt over het eeuwig leven.⁴⁹ Want Hij die
rechtvaardig is, heeft de zonden van ons allen laten
[1460] neerkomen op zijn onschuldige Zoon: Hij alleen
moest sterven voor alle mensen, en voor iedereen
de dood ontkrachten. Dus, wat ik, wat jij en wat allen
die vóór ons geleefd hebben, nu bestaan of na ons
zullen komen, tegen God misdaan hebben, dit alles zal
[1465] worden uitgewist in zijn enige Zoon, die aan het
kruis is gestorven, als wij die gevallen zijn in Hem
geloven, als wij al ons vertrouwen in Hem stellen.⁵⁰
Want Hij droeg al onze zonden in zijn eigen lichaam,
zodat wij die op Jezus Christus vertrouwen, niet meer
[1470] veroordeeld zullen worden, en de Vader niets
meer heeft te bestraffen bij de rechtvaardigen, voor wie
Hij Christus de verschrikkelijke dood heeft prijsgegeven.
Hecastus, neem daarom je toevlucht tot Jezus Christus,
en stel al je hoop en vertrouwen in Hem,
[1475] door wie je als je dit gelooft spoedig
vergeving van je zonden en genade zult verkrijgen!

HECASTUS Geeft u me hierover zekerheid, Hieronymus?

HIERONYMUS De grootste zekerheid; twijfel er niet aan, Hecastus!
Want het woord van God kan niet ijdel zijn.

HECASTUS [1480] O mijn God, ik lijk opnieuw geboren.
God moet deze verandering aan u toeschrijven,

beste Hieronymus, want bijna zou mijn ziel
treurend in de hel verblijven, als ik niet
gesteund was door uw troost en uw
[1485] lessen. Mijn Heer Jezus, ik geloof dat U
omwille van mijn heil aan het kruis bent gestorven
en dat U mijn schuld met uw bloed hebt ingelost.

U alleen bent mijn leven, mijn toeverlaat,
U alleen bent het anker van mijn heil.
Zie, milde Vader, bid ik U, naar het gelaat
[1490] van uw Zoon Christus, kijk naar zijn hoofd
met doornen bedekt, zijn doorboorde handen en voeten,
zijn verminkte leden; zie de wonden en het bloed
dat er uit vloeit, en oordeel de zondaar niet;
u hebt het leven van uw Zoon verpand voor hem.

[1495] U weet, Vader, hoe graag ik U de verschuldigde
tienduizend talenten zou geven, als ik weer krachtig
zou worden en ik het in mijn broosheid zou kunnen.
Toch vertrouw ik dat U mij door de dood van uw Zoon
Christus heel mijn schuld zult kwijtschelden.

HIERONYMUS [1500] Twijfel niet, Hecastus: door dit geloof
worden je al je schulden kwijtgescholden.
De Heer heeft je zonden vergeven.

HECASTUS Ik geloof het. Maar er is iets dat mij nog zorgen baart:
de verschrikkelijke dood en de aanblik van de zwarte duivel;
[1505] Ze zeggen dat die voor mensen het allerverschrikkelijkst
zijn, en ik denk dat zij hier al gauw zullen zijn.

HIERONYMUS Ze zullen stellig verschijnen, maar ik zal tegenover hen
het Geloof en je *Deugd* stellen, die je onafscheidelijk zullen vergezel-
len,
en die je in alle gevaren zullen beschermen.
[1510] Als Deugd zwak is, zal Geloof, die krachtig is,
haar voor jou ondersteunen. Deugd en Geloof,
sta hem bij en bescherm voortaan de man die op jullie
vertrouwt, tegen zijn schreeuwende vijanden!
Ik ga weg. Tot ziens! Ik zal terugkeren om je te sterken.

En dan maak ik je nog niet eens het verwijt
 dat jij zelfs niet één prooi hebt verslonden die ik je niet
 [1540] heb voorgekauwd. Maar als wij er
 te weinig in je onverzadigbare muil brengen,
 is dat niet te wijten aan onze laksheid,
 want de leeuw, die uit de stam van Juda is ontstaan,
 die heeft onze heerschappij totaal verstoord
 [1545] en ons beiden vernietigend verslagen.⁵²
 Want de dood is voor mij én jou bitter geworden.
 Ik was gewend ziel en lichaam tegelijk aan te pakken,
 nu mag ik amper tegen de naakte lichamen tekeer gaan.
 En de mensen die jij naar je hel dreef zonder dat iemand
 [1550] het verbod, zal die Christus tegen jouw zin
 naar de hemel overbrengen, als Hij het voor hen opneemt.

SATAN Dat is waar, zuster. Klagen heeft geen zin.

Laten we gewoon ons werk doen, zoals tot nu toe.
 Laten we jonge mensen en oude sukkel in de val lokken;
 [1555] we moeten als we kunnen helemaal niemand
 vandaan naar de hemel laten vliegen. Laten
 we vast bij deze misdadiger beginnen.
 Ik zal wel voorgaan, en jij moet me later volgen.
 Want ik zal met die man een hartig woordje wisselen.

DOOD [1560] Ga maar; ik moet intussen deze angel scherpen.⁵³

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 6.

Trimeters.

HECASTUS, GELOOF, SATAN, DEUGD.

Je troost en sterkt me, mijn Geloof. Wat denk je?
 Zal een gestorvene opnieuw leven en zal ik
 in dit lichaam van mij mijn God zien?⁵⁴

GELOOF Je zult Hem met eigen ogen zien op de laatste dag,
 [1565] nadat je uit het dorre, droge stof bent opgewekt.
 Want eens als de bazuinen schallen zullen de doden

opstaan met een onvergankelijk lichaam.⁵⁵ Twijfel niet!

HECASTUS Ik twijfel er niet aan. Wat belet mij dan te durven
sterven en toe te laten dat dit vlees vergaat?

GELOOF [1570] Niets.

HECASTUS Mag ik de afschuwelijke vijand niet vrezen,
terwijl ik het idee heb dat hij reeds aanwezig is?
Hoeven alle stervelingen dan zelfs de Dood zoals ze zeggen
helemaal niet te vrezen?

GELOOF Zij moeten sidderen die uiteindelijk
zonder geloof heengaan na een leven van zonden en wandaden.
[1575] Heb maar vertrouwen! Ik zal mij tussen de vijanden en jou
opstellen en je beschermen.

HECASTUS Oei, wat een vreselijk monster! Hou hem tegen, Geloof!

GELOOF Tegen het kruis is geen enkel gevaar bestand.
Met dit teken zal ik het verhinderen en de vijand verjagen.
Heb jij vertrouwen. Wat sta je hier, bloeddorstig beest?
[1580] Vooruit, naar buiten! Jij hebt hier niets te maken.

SATAN Ik heb zeker niets met jou te maken, jij verraadster,
maar die misdadiger daar is van mij.

GELOOF Van jou?
Met welk recht?

SATAN Met welk recht? Hij heeft Gods wetten overtreden
en gehoorzaamde tot hiertoe aan de mijne, zoals ik
[1085] zal bewijzen met deze geschriften, oude en ook
nieuwe.

GELOOF Lees ze voor!

SATAN Allereerst is hij hoogmoedig

en verwaand,⁵⁶ getuige zijn huis en zijn kleding.
 Hij is een veelvraat, een hoerenjager, een echtbreker,
 een bullebak, een kletskaus, een spotter,
 [1090] hij is hatelijk en jaloers, hij doet geen schenkingen,
 hij bidt niet, hij vast of waakt niet, nooit ofte nimmer
 heeft hij iets goeds gedaan, maar altijd zoveel mogelijk
 kwaad. Dit zijn de voornaamste passages van de aanklachten.
 de rest zal ik punt voor punt indienen bij het uiterste
 [1095] onderzoek en in tegenwoordigheid van de hoogste
 rechter. Dit is afdoende bewijs dat hij van mij zal zijn.

DEUGD Is het afdoende bewijs, leugenachtige Satan, dat hij
 van jou is, als jij hem uiterst weinig ware misdaden ten
 laste legt en zeer veel onware?

SATAN

Hoezo, zeer veel onware?

DEUGD [1600] Heeft hij nooit ofte nimmer iets goeds gedaan
 (om je slechts daarop te antwoorden, leugenaar),
 toen hij kind was, of in zijn jonge jaren, toen je
 in hem niets had kunnen ontdekken behalve God
 dienen en goed leven? En verder? In de tussentijd?
 [1605] Of neemt de man tenminste op dit ogenblik niet
 voor deugdzaam te zijn en doet hij dat niet zolang hij nog leeft?
 Is het soms geen goede daad te treuren, te huilen en te geloven
 in Jezus Christus, zoals je hem nu ziet doen?

SATAN

Hou je mond,
 venijnige, verraderlijke vrouwen! Waag het niet
 [1610] te ontkennen dat hij deze misdaden heeft begaan.
 Laat hij zelf spreken! Zijn dit soms niet jouw misdaden?
 Jij hebt deze wandaden toch begaan? Wat mompel je daar?
 Zeg eerlijk wat je geweten je voorzegt!

HECASTUS

Helaas,
 mijn Geloof, dit heb ik allemaal gedaan, mijn geweten
 [1615] getuigt het. Ik ben verloren, als jij me
 niet helpt.

GELOOF Heb vertrouwen en zwijg! Want ik zal voor jou
alles weerleggen wat hij ten laste legde of zou kunnen ten
laste leggen bij de hemelse Rechter.

HECASTUS Kon je dat maar!

GELOOF Heb vertrouwen en zwijg! Want in hoop en stilzwijgen
[1620] zal je kracht liggen.

HECASTUS Ik zal zwijgen.

GELOOF Hé jij, Satan,
hij bewijst dat heel je valse aanklacht kletspraat is,
want hij is rechtschapen en niet zo als jij hem verwijt.

SATAN Is hij niet zo? Hij kan niet ontkennen dat hij al
deze misdaden en nog veel meer dan deze heeft begaan.
[1625] Je kan me zeker geen valsheid in geschrifte aanwrijven.

GELOOF Ik zal het bewijzen. Want ook al was hij vroeger zo,
nu is hij rechtvaardig.

SATAN Hoezo rechtvaardig? Volgens welk recht?
Wie doet de uitspraak? Wat zijn zijn verdiensten? Tegen welke
prijs? Of door welke werken van boete?

GELOOF Ik beantwoord
[1630] al je vragen tegelijk. Hij heeft een advocaat bij de Vader
en hoogste Rechter, namelijk diens Zoon Jezus,
die zeer rechtvaardig en liefdevol is. Hij eigent zich
Jezus' rechtvaardigheid en al zijn verdiensten toe,
en meent daarom dat hij rechtvaardig is.
[1635] vertrouwend op het woord van God dat hij gelukkig
is,
wiens zonden door God niet in rekening worden gebracht.

SATAN Wat hebben Jezus en Hecastus met elkaar te maken, zeg je?

GELOOF Heel veel,
 op iedere manier. Want Jezus maakt terecht dubbel
 aanspraak op de heerschappij van zijn Vader:
 [1640] ten eerste omdat Hij erfgenaam is, verder omdat Hij haar
 ook door zijn verdienste, zijn bloed en zijn dood
 (al was hij rechtvaardig en had hij de dood helemaal niet
 verdiend) met het volste recht heeft verkregen.
 Met het ene recht maakt Hij voor zichzelf bij zijn Vader
 [1645] aanspraak op de erfenis, maar met het andere recht
 rechtvaardigt Hij Hecastos hier, omdat Hij liefdevol is,
 en door zijn genade maakt Hij hem tot zijn mede-erfgenaam.

SATAN Is God dan onrechtvaardig, dat Hij zovele en zo zware
 zonden niet wreekt?

GELOOF Hij heeft ze volledig en indrukwekkend
 [1650] gewroken in zijn Zoon, die Hij voor alle zondaars
 heeft overgeleverd aan de pijnlijke dood aan het kruis,
 opdat allen die in Hem geloven, niet verloren zouden
 gaan, maar in eeuwigheid zouden leven in vreugde.⁵⁷
 Hij hier gelooft in God, dus zal hij gerechtvaardigd in zijn geloof,
 [1655] ook tegen jouw zin, met God leven in eeuwigheid.⁵⁸

SATAN Zal hij leven? Dat zal je niet zeggen bij het laatste
 onderzoek van de rechter, waar ik hem hier al zijn
 woorden, daden en gedachten stuk voor stuk precies
 naar het hoofd zal slingeren.

GELOOF Juich maar niet te vroeg,
 [1660] want ik zal je argumenten meteen met dezelfde dubbele
 stelling als nu weerleggen.

SATAN Alle moeite tevergeefs.
 Bah, vervloekt *Geloof*, hoeveel schade doe je mij aan
 door je *ongeloof*! Kon ik mij maar op jou wreken
 en je als dit blad papier met deze tanden verscheuren!

GELOOF [1665] Onzalig wezen, ga weg, daal af in de duistere

hel! Want Hecastus stijgt weldra op naar de heldere sterren.

SATAN Van hier verdreven, zal ik kijken of ik anderen kan strikken. Deze eerste klant zet ik veilig opzij voor de laatste dag. Eindelijk is de Dood er, [1670] hij zal denk ik spoedig dezelfde afwijzing ervaren als ik. Want deze heiligschenner zal zoals altijd uit zijn doosje aan de zieke de levensspijs geven, en de dood helemaal geen vreugdevolle toegang laten. Ik zal me in dit kleine holletje verschuilen, om te zien [1675] wat deze laatkomer voor de Dood meebrengt.

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 7.

Trimeters.

PHILOMATHES, HIERONYMUS EN ACOLYTUS.

Uit zijn zwakke hartslag en zijn donkere urine voorspel ik dat de dood nabij is. Waarom wacht de priester, om vader eerst nog de communie en de heilige zalving te verstrekken? Maar kijk, daar [1680] is hij met Acolytus, een veelbelovende jongen!

HIERONYMUS Goedendag, Philomathes!

PHILOMATHES Goedendag!

HIERONYMUS Hoe gaat het met je zieke vader? Is er soms enige hoop op genezing?

PHILOMATHES Geen enkele, zoals deze donkere urine en het zwakke kloppen van de slagaders aantonen. Gaat u [1685] vlug het huis in, dat wij geen verwijt krijgen als hij zou heengaan zonder de sacramenten. Want de Dood zelf is echt vlakbij en angst voor hem brengt mijn lichaam aan het trillen.

HIERONYMUS Kom mee!

INGEVOEGDE SCÈNE.

Trimeters.

PHILOMATHES, ACOLYTUS.

Gaat u maar, ik kom. Hé jongen, omdat je,
 [1690] veel aanleg hebt, dat weet ik, waarom verlaat je die
 Hieronymus, die domme, onbeschaafde priester niet?
 Leg je toch toe op de studies die beschaafder zijn
 dan die getijdengebedjes, de onzin van de koorzang
 of de walgelijke *litanieën*, die ik je
 [1695] met de priester ijverig hoor murmelen?

ACOLYTUS Ik denk niet, meneer de dokter, dat u dit naar eer
 en geweten zegt.

PHILOMATHES Zeker wel.

ACOLYTUS Laat u mij dan punt voor punt hierop antwoorden!

PHILOMATHES Ik sta toe dat je antwoord geeft.

ACOLYTUS In de eerste plaats
 [1700] wilde u dat ik de vrome priester zou verlaten,
 omdat hij onbeschaafd en dom zou zijn; maar ik denk
 dat ik hém moet volgen die mij door zijn vroomheid
 leert de zonden te ontvluchten, te vertrouwen op Christus
 en God te vrezen in woord en daad, in plaats van
 [1705] die schoolmeesters, al moet ik zeggen dat ze
 heel goed geweest zijn voor mij, want zij hebben
 mij ijverig de grammatica, de dialectiek en
 de retorica bijgebracht, maar verder niets.

PHILOMATHES Maar datgene
 wat de priester je nu biedt, zal waarachtig
 [1710] niets bijdragen aan je rijkdom, genot
 en roem.

ACOLYTUS Maar wel in grote mate tot mijn zaligheid.
De man die door u onbeschaafd en dom genoemd wordt,
zal toch zoals dat heet geen stobreed voor u wijken;
geef nu maar uw driewerf machtigste Jupiters,
[1715] Apollo's en Herculessen op en dat soort
ellenlange woorden van u, uw bombast,
uw retorisch vertoon, uw holle woordenpraal, allemaal
dingen die een eenvoudige, eigen stijl niet vereist.
Zoveel mogelijk en naar de eisen van de omstandigheden
[1720] heb ik me aan de meer beschaafde studies gewijd,
maar zodra ik inzag dat mensen het ware heil
niet zonder liefde voor God konden bereiken, heb ik
die studies vaarwel gezegd, omdat het zinloos en dwaas is
daarin oud te worden en te sterven.

PHILOMATHES Je spreekt behoorlijk,
het past bij je, en ik zou het ermee eens zijn als de
antifonen, de hymnen en de andere gebeden niet zo
zouteloos en barbaars waren, dat die gezangen me
misselijk maken en voor geleerde mensen te min zijn.

ACOLYTUS Ook ik zou wensen dat sommige zaken scherper,
[1730] in beter Latijn en sierlijker uitgedrukt waren, maar
in die armzalige vorm, zoals u daarover denkt, eer, aanbid
en omarm ik de eenvoudige vroomheid, die
door de gebrekkige taal, door gemis aan elke sierlijkheid
en door de barbaarse uitdrukkingswijze niet bedorven wordt,
[1735] en volgens mij precies door de volkse taal sierlijk
wordt.

PHILOMATHES Als de dood die mijn vader nu te wachten staat, mijn
gedachten nu niet in beslag nam, zou ik aantonen hoe blind je
bent
op dit gebied! Oei, wat voor monster zie ik uit de verte komen,
zwaaiend met een scherpe prikkel!

ACOLYTUS Welk monster? Dat is de zwarte Dood!

PHILOMATHES [1740] Nee toch!

ACOLYTUS   Kan de dood een geleerde dokter soms angst
aanjagen?

PHILOMATHES   Jazeker; want de grootste geleerde sterft
net als de grootste onbenul.

ACOLYTUS   Zou het dan niet verstandiger zijn
zich enkel en alleen toe te leggen op de vroomheid,
waardoor ik de dood in eeuwigheid niet zal vrezen,
[1745] dan zich aan al uw studies van hoge beschaving te wij-
den,
die u helemaal niet bevrijden van de angst voor de dood?
Slaat u zomaar op de vlucht?

PHILOMATHES   Reken maar.

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 8.

Trimeters.

DOOD, GELOOF.

Genoeg uitgesteld.

Nu is het tijd mijn scherpe angel in deze Hecastus te stoten,
die tot nu toe uitstel kreeg, al vond Satan dat
[1750] verschrikkelijk. Maar nu zal hij merken
hoe hard onze heerschappij is. Ik zal even hard kloppen
op de deur van de rijken als op die van de armen.
Hecastus, Hecastus, doe het raam open! De Dood is er.

GELOOF Wie klopt er onbeschoft tegen deze deur? Jij, monster?
[1755] Jij maakt iedereen in huis bang.

DOOD   Ik klop
en maak iedereen bang zoals ik wil.

GELOOF Deze onbeschaamdheid smaakt naar tirannie, niet naar recht.

SATAN Dit is het recht waarmee ik heers over al wat leeft,
en vooral over de mensen, van wie ik nu eens de een,
[1760] dan weer de ander verslind, zoals een herder
zijn schaapjes.⁵⁹

GELOOF Maar dat doet een wolf, een herder niet.

En ik weet dat het tweede deel van jouw rijk
zal instorten. Geweld is nooit van lange duur.⁶⁰

DOOD Ik geloof, dat dit nooit zal gebeuren. Maar welk tweede
[1765] deel bedoel je, dat mij moet worden afgenomen?

GELOOF Alle afstammelingen van de zondaar Adam hebben
de twee kanten van je schrikbewind ondervonden, en de
dubbele tirannie die afgrijselijk én vreeswekkend was.
Het gaat namelijk om een tweevoudige dood,
[1770] de eerste van het lichaam, de tweede van de ziel,
de een de dood van het aardse, de ander die van het eeuwig leven.
De Zoon van God heeft de tweede dood opgeheven,
toen Hij, terwijl jij rondraasde, op het kruis stierf en tegen
jouw zin levend terugkeerde van de doden, en hierdoor
[1775] jou doodde. Toen heeft Hij het eeuwige karakter
van je macht gebroken voor allen die deel hebben
aan de eerste *opstanding*.

DOOD Welke opstanding bedoel je?

GELOOF Deze: zoals de Zoon zegevierend over jou
door de glorie van zijn Vader verrezen is, zo zullen
[1780] ook de mensen die door het geloof opgewekt zijn
uit hun dode werken, in een nieuw leven wandelen.
Hecastus hier, die hieraan deel heeft, lacht om je
dreigementen en je angel, hoe ziek hij ook is.

DOOD Lacht hij erom? Het lachen zal hem zo wel
[1785] vergaan.

GELOOF Hij spot met de dood, en heel terecht,
 want hij weet dat die de poort van het leven zal zijn,
 hij verlangt ernaar uit de gevangenis heen te gaan en
 bij Christus te zijn.⁶¹ Hij weet bij voorbaat zeker
 dat dit lichaam, al vergaat het volkomen, toch op de laatste
 [1790] dag weer zal worden opgewekt tot de glorie.
 Waar is dan jouw engel? Waar zijn dan je overwinning
 en aanmatiging?⁶² Op dat ogenblik zal
 het tweede deel van je macht, waardoor we je nu
 deze lichamen zien aanvallen, vernietigd zijn?
 [1795] Zul je dan niet overwonnen en verslonden worden?⁶³
 Kom nu binnen en val deze man met al je krachten aan!
 Het zal blijken dat je hem niet geschaad, maar juist
 goed geholpen hebt, omdat jij voor hem de weg
 naar de glorie van het eeuwig leven hebt geplaveid.

DOOD [1800] Ik zal spoedig zien wat ik kan. Ik zie er toch
 heel veel die behoorlijk opscheppen over zichzelf,
 maar doodsbang uitstel vragen,
 wanneer het eropaan komt in de strijd.

GELOOF Ik twijfel er niet aan dat zij die vertrouwen op hun moed
 [1805] en krachten en zo tegen jou wilden strijden,
 zoiets doorstaan. Maar wie Geloof aan zijn zijde heeft
 in de strijd, zal niet bang zijn voor jouw engel.

DOOD Ga jij dan met mij de strijd aan?

GELOOF Dat zal ik doen, en ik zal zorgen dat mijn beschermeling
 [1810] lacht om je dreiging.

DOOD Je valt me lastig met deze praatjes.
 Als het zo gaat, moet ik Satan te hulp roepen.

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 9.

Trimeters.

HIERONYMUS, HECASTUS, GELOOF, DEUGD.

Je hebt gehoord, Hecastus, hoe Geloof voor jou heeft
gevochten. Bovendien ben je gesterkt met de heilige
sacramenten. Laat je niet bang maken door de terreur
[1815] van deze machteloze vijanden, maar vertrouw
erop dat je, van de boeien van het lichaam bevrijd,
weldra door engelen omhoog gevoerd zult worden.

HECASTUS Daarop vertrouw ik, meneer, en ik zal blijmoedig de dood
tegemoet zien en me opgewekt opmaken voor de zware reis,
[1820] in het besef dat ik in Jezus de opperste Rechter
een beschermer en vastberaden advocaat heb.
Maar jullie smee ik, mijn Geloof, en mijn Deugd,
laat me niet in de steek in het uiterste gevaar.

GELOOF Ik ga met je mee, wanneer je van hier weggaat en wanneer
[1825] je voor de rechterstoel van God de Vader staat.

DEUGD Ik ook, als ik tenminste door Geloof gesteund word.

HECASTUS Daar ben ik blij om. Laat de felle Dood maar komen
en zijn angel op mij af vuren, om me uit de kerker te bevrijden.

GELOOF Wees onverschrokken! Nu valt de Dood zelf aan.

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 10.

Trimeters.

DOOD, GELOOF, HECASTUS, SATAN.

[1830] Waar is de man die zo verwaand is en hoogmoedig,
dat hij het waagt mijn dreiging en angel vrijwillig en
onverschrokken te weerstaan?

GELOOF Hier is hij.
Het is geen hoogmoed of verwaandheid,
maar een vast, goed vertrouwen in God.
[1835] Kijk, daar heb je de man!

DOOD Jij gaat sterven.

HECASTUS Dat verlang ik ook.

GELOOF Geef luid en duidelijk antwoord als je het kan, aarzel niet.

HECASTUS Zeker niet, maar ik ben zwak, mijn stem begeeft het.

GELOOF Dit moet je zeggen: wild beest, dorstige Dood, ik ben niet bang voor jou of voor je slagen.

HECASTUS Ik ben niet bang voor jou
[1840] of voor je slagen.

GELOOF Ik ben helemaal niet bang voor je scherpe prikkel.

HECASTUS Ik ben helemaal niet bang voor je scherpe prikkel.

DOOD Helemaal niet?

HECASTUS Helemaal niet.

DOOD Waar steun je op?

HECASTUS Op het geloof.

DOOD Wee mij!

GELOOF Maar ik ben blij
dat ik nu sterf...

HECASTUS Maar ik ben blij dat ik nu sterf...

GELOOF ...en met Christus eeuwig leef.

DOOD Ach, mijn macht verzwakt al.

HECASTUS ...en
 [1845] met Christus eeuwig leef.

DOOD Ik ben mezelf niet meer.

GELOOF
 Al zal mijn lichaam ook liggen te rotten op de
 mesthoop ...

HECASTUS Al zal mijn lichaam ook liggen
 te rotten op de mesthoop ...

GELOOF ... ik geloof dat het
 op de laatste dag weer opgewekt zal worden in glorie.

HECASTUS Ja,
 [1850] in glorie.

GELOOF Daarom beveel ik mijn geest
 in uw handen, Heer God.⁶⁴

HECASTUS Daarom beveel ik mijn geest
 in uw handen, Heer God.

GELOOF Val nu maar aan,
 felle Dood; laat zijn gezicht verbleken, zijn wangen invallen,
 [1855] zijn ogen verstarren, zijn vale huid ruw worden,
 laat zijn adem stokken in zijn hijgende borst,
 en bevrijd eindelijk – hier ligt je kracht – met je gloeiende
 angel zijn ziel voor het eeuwig leven! Ze is reisvaardig.
 Over jou zegeviert de Geest, of je wilt of niet.

DOOD [1860] Lichaam, sterf!

GELOOF Goed zo, de ziel die door engelen naar
 de vredige schoot van Abraham wordt gevoerd, vliegt omhoog,
 terwijl ook wij haar begeleiden.

DOOD Geloof, bedrieglijk
Geloof, wat een last bezorg je mij en Satan!
Ik sta perplex.

SATAN We zijn verslagen. We moeten hier snel weg!

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 11.

Trimeters.

PHILOPONUS, FAMILIELEDEN, VRIENDEN, DE ECHTGENOTE EPICURIA EN HET
PERSONEEL.

[1865] Ach, ach dorpsgenoten, treur om de dood van Hecastus!

FAMILIELEDEN Wat zeg je? Is Hecastus dood?

VRIENDEN Wat roep je toch?

PHILOPONUS Hecastus is dood en we moeten hem zodadelijk
in deze wilgenhouten kist leggen.

VRIENDEN Is Hecastus dood?
Ach, lieve Hecastus, ik betreur dat wij jou verloren hebben,
[1870] een nobel man en een geweldig goede vriend.

FAMILIELEDEN Wie zou zijn tranen kunnen bedwingen nu
zo'n man, die zo edel was, zo rijk en in de bloei van zijn jaren,
aan de zijnen is ontrukkt?

VRIENDEN En zo plotseling.
Waar is zijn vrouw? Waar zijn zijn kinderen?

PHILOPONUS Diepbedroefd
[1875] kwijnen ze in huis jammerlijk weg. Kijk,
daar zijn ze! Heel het huis komt tegelijk naar buiten,
nat van tranen. Vaarwel!

FAMILIELEDEN Ach, wat een leed!
Mogen de Goden jou, onze nicht Epicuria,

en je kinderen in deze treurige omstandigheden
[1880] troost bieden.

EPICURIA   Helaas, ik, ongelukkige vrouw,
heb mijn goede man verloren! Ach, ik heb
mijn goede man verloren!

VRIENDEN   En wij hebben een trouwe
vriend verloren. We zullen nu zwarte kleding
aantrekken. Dan kunnen we hem over drie dagen
[1885] een waardige begrafenis geven.

FAMILIELEDEN Wij zullen een stijlvolle uitvaart voorbereiden,
wij zullen kosten noch moeite sparen. Konden we hem
voor duizend guldens terughalen en deze tranen afkopen!

PHILOCRATES [1890] Nu moet ik huilen, omdat ik zoveel van vader hield.

PHILOMATHES Natuurlijk! Ik voel mij alsof ik helemaal in tranen
opga.

EPICURIA Ach, ach, wat een verdriet!
Wie zou mijn ogen onophoudelijke tranen of eeuwige
stromen geven, om de grote smart van mijn hart
[1895] tot uiting te kunnen brengen?

MEID 1   Ach,
Hecastus, ik treur om uw dood!

MEID 2   Ach, wie zou niet treuren
om uw dood, geliefde Hecastus? Wie zou niet treuren?

EPICURIA O vriendelijke ogen, lieve lippen, beminnelijke
wangen, hoe dof, hoe bleek, hoe ruw ben je nu!
[1900] Wat is je hele lichaam toch slap! Ach,
ondraaglijk leed! Waarom ben ik niet zelf gestorven,
niet jij? Wrede dood, haal je geliefden zó uit elkaar?

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 12, INGEVOEGD.

Trimeters.

TWEË MEIDEN, TWEË KNECHTEN, EPICURIA.

Mevrouw, gaat u toch naar binnen, anders raakt u nog in
ademnood en heel het personeel, en moeten we
[1905] naast uw man ook over uw dood jammeren.

EPICURIA

Ach!

MEID 1 Vooruit knechten, leid mevrouw weg van het lijk,
ze moet niet van smart bezwijken of op de grond
vallen en dan sterven en er nog een tweede leed
ontstaat, voor ons nog erger dan het eerste!
[1910] Neem haar mee!

KNECHTEN

Goed.

MEID 2 Laten we om de overledene treuren!
Kom vriendin, laten we om Hecastus treuren!

MEID 1

Amen.

Laten wij met de handen op onze bedroefde borst slaan,
want mevrouw wankelt en zakt van zwakte ineen,
en Hecastus was tijdens zijn leven heel vriendelijk voor ons.
[1915] Waarom, lieve, Hecastus, lieve Hecastus, waarom!
Ach, wat is het erg.

MEID 2

Ach, wat is het toch erg!

MEID 1 Waarom, goede vriend, hebt u al uw dierbaren
verlaten, en ligt u hier zo met heel uw lichaam
geveld? Wordt u dan aas voor de wormen?
[1920] Dat kunnen ze mij niet wijsmaken.
Dat kan ik niet geloven. Zou u dat toelaten? U laat
toch niet toe dat uw heerlijk, lief en prachtig
lichaam bederft, vergaat en door de wormen
wordt opgegeten? Maar ach, wat een verdriet,

wanneer ik mijn ogen over u laat gaan, van uw hoofd tot uw voeten, draagt heel uw lichaam sporen en tekens van de vreselijke dood! Ach, lieve ogen, roze lippen, blozende wangen, opeens zien jullie er somber, schrikwekkend uit, anders. [1930] ach, de borst, vroeger mooi wit, nu vaalgeel; ach, de buik, vroeger dik en rond, is nu slap; ach, de benen, vroeger blank, nu blauwachtig; ach, alles, ooit vol kracht, vertoont nu het uiterlijk van de vreselijke dood! Ach, wanneer er van binnen [1935] geen levenskracht is, is het lijf, ach, stijf en de ontbinding nabij. Wat is dit erg, wat is het erg! Kom, vriendin, laten we over Hecastus treuren en met de handen op onze bedroefde borst slaan!

MEID 2 Amen. Ach wat is het erg!

MEID 1 Ach, wat is het toch erg!

MEID 2 [1940] Wat verschrikkelijk!

MEID 1 Ach, wat verschrikkelijk!

MEID 2 Wat is het toch erg!

MEID 1 Hecastus, wat heeft u er toch toe gebracht zo plotseling te sterven? Was de bloem van uw jaren niet heerlijk en in volle bloei, uw lichaam was toch nog krachtig als altijd? [1945] U had toch een mooie vrouw? Lieve kinderen? En trouwe vrienden en verdere familie? U had toch een ruime overvloed aan alles, aan rijkdom, aan vermaak en aan wereldse roem? Waarom hebt u zich dan in de doffe ellende van de dood [1950] gestort, Hecastus, waar u in eeuwigheid niet van terugkeert, en u bent ook nog aas voor de wormen? Zijn vrouw komt weer bij en slaat zich opnieuw; Vrienden en familie jammeren samen met het personeel.

Alleen de priester is onbewogen en jammert niet.
 [1955] Kom, vriendin, laten we treuren om de overleden Hecastus!

VIJFDE BEDRIJF. SCÈNE 13.

Trimeters.

HIERONYMUS, ALLE SPELERS.

Wat betekent dit verwarde rouwmisbaar, vrouw?
 Waarom, zonen van Hecastus en anderen, jammeren jullie?
 Jullie moeten van mij dit weten over hen die ontslapen zijn,
 jullie, zeg ik, die het christelijk geloof terecht moet sterken,
 [1960] zodat jullie niet zoals de anderen, die geen enkele
 hoop op leven hebben, verdrietig zouden worden.
 Als wij geloven dat de zoon van God opgewekt werd
 uit de doden, zullen ook wij, voortijdig gestorven,
 door Hem uit het stof worden opgewekt,
 [1965] want de Heer Jezus zal op de laatste dag
 bij het geschal van Gods bazuin uit de hemel
 neerdalen, en dan zullen de doden opstaan.⁶⁵
 Want de hemelse bazuin zal schallen, en zij die slapen,
 zullen met ongedeerd lichaam opstaan. Wees dus niet
 [1970] bedroefd om jullie Hecastus, die in dit christelijk
 geloof is gestorven, maar wees eerder blij, omdat hij,
 van de last van het lichaam bevrijd, in de vrede
 van Christus slaapt, en bij de wedergeboorte
 zeker zal terugkeren om te leven samen met allen
 [1975] die in het geloof in Christus sterven!

EPICURIA Er is dus een leven voor hen die sterven?

HIERONYMUS Ja, niet alleen voor de rechtvaardigen, maar ook
 voor alle zondaars die na hun misdaden berouwvol bij God
 tot inkeer komen.

KINDEREN Kunnen wij dan na diefstallen en ontucht
 [1980] nog hopen op een gelukkig leven met de Goden!

HIERONYMUS Jullie kunnen erop hopen als je gelooft en berouw toont.

FAMILIELEDEN Kunnen ook wij hopen?

HIERONYMUS Jullie ook.

VRIENDEN Wij ook?

HIERONYMUS Precies zo. Bij God is geen enkele
 aanzien des persoons, maar iedereen, van
 [1985] welk volk ook, die God vreest en doet wat rechtvaardig is,
 bij Hem geliefd.⁶⁶ Kom daarom dadelijk tot inkeer en
 verbeter wat jullie tegen God misdaan hebben, dan
 zullen jullie, wanneer op de laatste dag de Rechter komt,
 het verdienen niet tot de dood, maar tot het leven
 [1990] in de eeuwige glorie te worden opgewekt!
 Daarbij heb je niets aan deze tranen of aan rouwmisbaar,
 niets aan rouwkleding of een overhangende kap,
 maar wel aan tranen, biecht en vasten,
 een betere levenswijze in deugdzaamheid.

PHILOMATHES [1995] U geeft wijze raad, vrome man.
 We moeten heel deze grootse staatsie achterwege laten,
 en alles aanwenden voor de armen.
 We moeten elk ijdel rouwmisbaar en alle tranen laten,
 en onze vroegere levenswijze verbeteren.
 [2000] Als na dit ellendig leven een veel
 aangename leven is weggelegd voor degenen
 die in geloof, hoop en liefde zijn gestorven, dan
 moeten we deze dag van de dood van onze vader
 vieren! Niet met een overdaad aan voedsel en drank,
 [2005] veel meer dan we eigenlijk nodig hebben,
 niet met tamboerijnen en orgels, maar door God
 zoals passend is te danken. Laten wij ons intens mee
 verheugen met de vrome man en onze overleden vader
 een vrome uitvaart bereiden zonder nutteloze
 [2010] staatsie!

ALLE SPELERS   Dat is een uitstekend advies.
 Laten we de dode gelukwensen en laten we
 de Heer God de gepaste dank betuigen!

HIERONYMUS   Amen.

PHILOCRATES Ik ben het ermee eens. Daetrus, kom even uit het huis
 hierheen, want ik wil je wat vragen. Ook de
 [2015] huismeester moet hierheen komen!

HUISMEESTER   De huismeester hier.

DAETRUS En hier Daetrus. Vraag onmiddellijk wat u wilt, maar kort,
 want ik kan niet van het eten wegblijven!

PHILOCRATES Wat? Is het eten al helemaal gebraden?

DAETRUS Het is al gaar en ik moet het van het braadspit halen.
 [2020] Wat mij betreft kunnen uw gasten nu aan tafel!

PHILOCRATES Ik zal het zeggen. Ga maar, zorg dat alles geregeld is!

DAETRUS Dat komt in orde.

PHILOCRATES   Jij, huismeester, moet nog even buiten blijven,
 om afscheid te nemen van de toeschouwers!

HUISMEESTER Het komt in orde.

PHILOCRATES   Familieleden en andere vrienden,
 die mijn vader vanmorgen voor een maaltijd
 [2025] vanavond had uitgenodigd, mag ik u uitnodigen,
 om van het eten dat voor gulzigheid was bereid,
 met gepast genoeg en met mate te genieten.

ALLE SPELERS Na u, wij komen.

HUISMEESTER   U die vlug naar dit schouwspel
[2030] van ons kwam aangesneld, dames én heren,
ga nu zo snel mogelijk naar huis!
Want deze Hecastus, wiens dood we op de planken
brachten, mag pas over twee dagen worden begraven.
Wel thuis, en als het u is bevallen, dan graag applaus!

EINDE.

Noten bij *Hecastus*

- ¹ Eerste editie: (mits hij maar rekening zal houden met zijn heil)
- ² Eerste editie: [Gedrukt te Antwerpen door Michael Hillenius, in de Raap in het jaar 1539.]
- ³ Godofridus Montanus of Godefridus a Monte, deken van het kapittel van de H. Catharina in Eindhoven, blijkens deze brief een oud-leerling van Macropedius, dus waarschijnlijk in het bij Eindhoven gelegen Den Bosch. Volgens Giebels is deze Godfried van den Berghe in 1566 en 1567 veroordeeld als calvinistisch.
- ⁴ Misschien Arnoldus Noviomagus ofwel Trichtius, rond 1510 in Nijmegen geboren, die als broeder van het Gemene leven onder Macropedius leraar was aan de Utrechtse Hieronymusschool.
- ⁵ Herhaaldelijk klaagt Macropedius over de schaarse tijd die het schoolwerk hem voor het schrijven van toneelstukken laat.
- ⁶ Erasmus, *Adagia* 623; I.7.23.
- ⁷ Boetedoening.
- ⁸ Erasmus, *Adagia* 888; I.9.88.
- ⁹ Romeinen 8:37-39.
- ¹⁰ Romeinen 8:16 en het vervolg, vs 17: 'En nu we zijn kinderen zijn, zijn we ook zijn erfgenamen, erfgenamen van God. Samen met Christus zijn wij erfgenamen: wij moeten delen in zijn lijden om met hem te kunnen delen in Gods luister.'
- ¹¹ 1 Petrus 1:8.
- ¹² Johannes 5:24.
- ¹³ 1 Johannes 3:2. Het vervolg op 'maar we weten' luidt: 'dat we aan hem gelijk zullen zijn wanneer hij zal verschijnen, want dan zien we hem zoals hij is'
- ¹⁴ Martelaren en belijders zijn beide getuigen; martelaren zijn voor hun geloof gedood, belijders niet.
- ¹⁵ Stefanus geldt als de eerste martelaar en zag kort voor zijn steniging Jezus naast God in de hemel, zie Handelingen 7:55.
- ¹⁶ Athanasius, *Leven van Antonius* 89.
- ¹⁷ Ambrosius: *Leven van Ambrosius* 45. Martinus: Sulpicius Severus, *Brieven* 3, 16; aangehaald door Bernard van Clairvaux, o.m. in de *Preek op St. Maartensdag* 15.
- ¹⁸ De eerste editie gaat verder: 'want wat anders slechts voor enkelen nuttig is, daarvan kunnen nu door hun inzet meer personen profiteren.'
- ¹⁹ Satisfactie.
- ²⁰ 1 Petrus 1:8, vgl. de opdracht aan de lezer.
- ²¹ Zie onze Hecastus vanaf het begin naar zijn dood toe gaan, en laat ieder van u bedenken dat hijzelf in het eind zo zal zijn!
- ²² Vgl. Erasmus, *Adagia* 84; I.1.84 *In me haec cudetur faba*.
- ²³ Wijsheid 2:3-9; de tekst sluit vrij nauw aan bij die van de Vulgaat.
- ²⁴ Erasmus, *Adagia* 1762; II.8.62 *Locrensis bos*, 'een rund uit Locris'. Het is een aanduiding voor een waardeloos geschenk. De inwoners van Locris offerden ooit in plaats van een rund een houten beeldje ervan.
- ²⁵ Wijsheid 1:11.
- ²⁶ Jesaja 25:6.

-
- ²⁷ Matteus 20:1-16.
²⁸ Bijv. Mattheus 20.
²⁹ Romeinen 2:5.
³⁰ Het zal blijken dat de brief in het Hebreeuws is geschreven.
³¹ Daniël 5:25-28. Macropedius gebruikt de woorden van Daniël, die doelen op Nebukadnesars koningschap en past ze aan zijn wensen aan. 'gescheiden' (divisit) doelt in de bijbel op het verdelen van het koningschap.
³² Jesaja 38:1.
³³ Vgl. Jeremia 29:23.
³⁴ Psalm 34:22 (Psalm 33:22 Vulgaat: *mors peccatorum pessima*).
³⁵ Openbaring 20:6; 20:14; 21:8.
³⁶ Prediker 10:19.
³⁷ Klaagliederen 1:12.
³⁸ Hebrus: lange rivier in de Balkan.
³⁹ Wijsheid 4:7; Apocalyps 14:13; Psalm 116:15.
⁴⁰ Plautus, *Persa* 328.
⁴¹ Lucas 1:78.
⁴² Matteus 18:12-14, Lucas 15:3-7; Johannes 10:11-18.
⁴³ Jacobus 2:14-17.
⁴⁴ Johannes 6:44.
⁴⁵ Romeinen 10:17.
⁴⁶ Hieronymus behandelt met Hecastus het 'Credo', de twaalf artikelen van de geloofsbelijdenis van de Apostelen.
⁴⁷ Jacobus 2:19.
⁴⁸ Romeinen 10:9.
⁴⁹ Johannes 3:16.
⁵⁰ Handelingen 10:43.
⁵¹ Wijsheid 2:23-24.
⁵² Openbaringen 5:5.
⁵³ Vgl. 1 Korintiërs 15:55.
⁵⁴ Vgl. Job 14:14; 19:26.
⁵⁵ 1 Korintiërs 15:52.
⁵⁶ Jesus Sirach 10:15.
⁵⁷ Johannes 3:16.
⁵⁸ Romeinen 5:1; 3:28.
⁵⁹ Omkering van het traditionele beeld, ook bekend uit de nieuwtestamentische verhalen over Jezus, van de goede herder die voor zijn schapen zorgt.
⁶⁰ Vgl. Seneca, *Troades* 258.
⁶¹ Filippenzen 1:23.
⁶² 1 Korintiërs 15:55.
⁶³ 1 Korintiërs 15:54.
⁶⁴ Psalm 31:6; Lucas 23:46.
⁶⁵ Vgl. 1 Tessalonicenzen 4:13-17.
⁶⁶ Handelingen 10:34-35.

